

સુધરેલો રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
જી તૈયાર કરેલી. હૈ—

જી. યો પડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી; પાઠના સવાલ; તથા સાર;
I ભૂગોળ; અધરા શબ્દો; જોડાકાન; ફિલ.

રચનાર-મેસર સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

1922

1-3

પ્રસિદ્ધ કર્તા-C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ મુજબ
રજિસ્ટર કરાયું છે.

છાપનાર-નારાયણરાય હરિમણરાય નાકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું-શંકર પ્રી. પ્રેસ ચક્રાના પુલપર-સુરત.

ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૨૨] કિંમત ૦-૪-૦ [મં. ૧૯૭૮

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ સંગ્રહ
૯૯૩૨

મુદ્રણ : ૧૯૬૬-૬૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૭૩૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૫૫૭ મોચડાના રૂઢી

વિષય મ ૪૫૨ : ૪૪૪ : ૬-૧ : ૨૧

બીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧

મેજ=ટેબલ

સુધાર=ભાકડાનું કામ

કરનાર

કડીઓ=છો ઇંટનું કામ

કરનાર

મધનધવું=ખુશ્મૈયી

બહેક બહેક ચમ રહેવું

વન=વાનું વાવું

સ=સુગંધ; પીમળ

ભાવ=જેની ચારે

બાજુ જમીન અને

વચમાં પાણી હોય તે

પહાડ=મોટા કુંગર

પાધર=ખુશી જગા

ધર્મજ્ઞાણા=મુસાફરોને

વગર ભાડાની ઉતર-

વાની જગા

વટેમાર્ગ=મુસાફર

ઓસરી=ઓટલી

સુરજ=રવિ

અજવાળું=સુરજ દીવા

વગેરેનો પ્રકાશ

ધોર=ખીક લાગે એવું

ઝગમગે=પ્રકાશે

ઉગ્નસ=અજવાળું

સરજ્યા=અનાવ્યાં

કળાતું=સમજાતું

પાડ=ઉપકાર; આભાર

યાદ=ફેમ; સરત

ઉપકાર=પાડ; આભાર

મકિત=મજન

સાર=દરરોજ ઇશ્વરની ભક્તિ કરવી.

પાઠ ૨

કવિતાના અર્થ.

વર્ણન=હકીકત

ગવૈમા=ગામન કરનાર

અધુર=મીઠું

પંખેર=પક્ષી

જમર=જમરો

મુઠ્ઠાં=મુસલમાનો

નિમાળ

તૂલ=અનાજ

અંધકાર=અંધારું

મુજ=મારા

પંખી=પાંખવાળા જન-

વર; પક્ષી

વહાણું વાયું=સવાર ચમ

વીત્તી મધ=પુરી ચમ

પૂર્વે=પૂર્વ દિશામાં

ઝગઝગાટ=પ્રકાશ; તેજ

ભાતભાતના=તરેહવાર

દીસે=જણાય; દેખાય

પાન=પાંદડાં, પાંતરાં

મેના=એક જાતનું સુંદર

પક્ષી

કુટડા=રૂપાળા; શોભિતા

તેજ=પ્રકાશ

રીકું=ઝાંખું

મોઢું કાળું ચયું=દેખા-

તા અંધ થયા; સંતાપ

ગયા

ખુણાખાંચા=ગલીકુંચી;

છુપી જગા

૨] પાંચમા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ત્રણ આના.

ખેળે=શેધે	ફૂટે	નાતું=પહેલું પખવાડીઉં
ભક્તજનો=ભગતો	નહિ ભૂલ=વગર ચૂકે	વદ=અંધારીઉં; મહીનાતું
ધ્યાન ધરે=આંખો મીંચી	તાબ્બ=તરતનાં ખીસેલાં	ખીજું પખવાડીઉં
પરમેશ્વરને જીએ	ટાળે=ટાળાખંધ	પખવાડીઉં=પંદર દિવસ
ગાન=ગાયન	વીરા=ભાષ	અમાસ=હિંદુ મહીનાનો
દાતા=સખી; ઉદાર	મગન=ખુશી	છેલ્લો દિવસ; જે દિવસે
દીયે=આપે	કેર=તું	ચંદ્ર ખીલકુલ ઊગતો
રહું=સારં; ધણું	ધ્યાન=ચિત્ત; મન	નથી તે દિવસ
ખાંગ=ખુખ પાડીને નિ-	પાઠ ૩	વજ્ર=લુગડાં
માજ પઢવી તે; નિમાજ	વરસ=ચાર મહીના	પંખા=વીંજણા
પઢવાને માટે જીમ	ઋતુ=મોસમ; રત	ચોમાસુ=વરસાદની ઋતુ
ખાડવી ને	મહીનો=ત્રીસ દિવસ	ખળેવ=આવજી સુદ ૧૫નો
તણો=તો	કારતક=હિંદુ વરસનો	રાખડી ખાંધવાનો ને
ઉદય થયો=ઉગ્યો	પહેલો મહિનો	જનોખ પહેરવાનો
ક્રમગ=ક્રમજાતું ફૂલ	તહેવાર=આનંદનો દિવસ	દિવસ
પત્ર=પાંખડી	સિઆળો=ટાઢની મોસમ	દશેરા=આસો સુદ ૧૦નો
ખોલે=કંધડે; ખીસે	ઉડાડે છે=ચગાવે છે	રાખડી બોડવાનો દિવસ;
ઉતંગી=હોંસીલા	ઉતરાણુ=સકાંત; સુરજ	દિવાળી=હિંદુ વરસના
ધ.ય=દોડે; ઊડે	તું ઉતર તરફ જવું તે	છેલ્લો મહીનાનો છેલ્લો
ટાંગ=ચોપગાં જાનવર;	રત=ઋતુ; મોસમ	દિવસ; આસો વદ
પશુ	જડા=ધટ કુમાસના	અમાસ
ચારો=ખાવાતું	હોળી=દાગણુ સુદ પુનેમ	પર્વ=તહેવાર
વેલી=વેલા	સદ્દ=અજવાળીયું; મહી	
ધીમે ખીસે=ધીરે ધીરે		

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કય કય ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા ? વરસના મહીના કેટલા ? મહીનાના દિવસ કેટલા ? પખવાડીઆં કેટલાં ? અને તે કયા કયા ? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા ? મહીનામાં પુતંગ અને અમાસ કેટલી આવે ? મહીનામાં બીજી તિથિઓ કય કય આવે, અને કેટલીવાર આવે ? શિઆળો, ઉનાળો, અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે ? દરેક ઋતુમાં કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કય તિથિઓ આવે છે ?

પાઠ ૪

મેળો=પણાં માણસો
અને ગાડી ઘોડા વ-
જેરની ઠાઠ

ગોકળઆઠમ=આવણુ વદ

આઠમ; જ-માછમી

કડકડતાં=અચ્છીવાળાં

ભાષાંધ=દોસ્તદાર

ઠઠ=ગીરદી; બીડ

વખુટા=જુદા

દુકાન=માલ વેચવાનું

ઠેકાણું

કંસારા=તાંબા પિતળના

વાસણુ બનાવનારા

તથા વેચનારા

તાંબુ=લાલ રંગની ધાતુ

પિત્તળ=તાંબુ અને જ-

સતની મેળવણીથી

બનેલી પીળા રંગની

ધાતુ

સુખડીઆ=મિઠાઇ બ-

નાવનાર

હાટ=દુકાન

કોપરાપાક=કોપરાનો

બનાવેલો પાક

મિઠાઇ=ખરશી; પેંડા

વજેર

ખડકેલી=ગોઠવેલી

ખરાદી=સિંધાડા ઉપર

ધાટ ઉતારનારા

સામાન=ચીજો; વસ્તુઓ

પલંગ=છત્રીવાળો કોચ

પારણું=કોઠાળા જેવું

ઘોડીઉં

કોચ=એ બાજુએ તકી-

આવાળો પલંગ

કાપડીઆ=કાપડ વેચ-

નાર

સુતરાઉ=સુતરનું બના-

વડું

ગિનતું=ઘેટાના વાળનું

રેશમી=રેશમનું બના-

વેલું

શણુ=એક જાતનો ઠોક

એની છાલનાં દોરડાં

તથા ઠપડાં બને છે.

૪] બીજી ચાપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક ત્રણ આના.

સરૈયા=અતર ગુલાબ- જળ, ધુપેલ વગેરે વેચનાર બહેક બહેક=મધમધ લીલોમેવો=તાજાં પા-	કાં ફળ દ્રાક્ષ=દરાખ ચોગાન=ખુલ્લું મેદાન મદારી=ખેલ કરનાર ખેલ=રમત	સિપાઈ=ચોકીદાર સવારો=ઘોડે ખેતી ફ- નાર સિપાઈ
---	---	--

સવાલ—જોઈળઆઈમના મેળામાં શું શું જોયું ?

પાઠ પ નઠારી=ખરાબ સોઅત=સંગત પટેલ=ગામનો ઉપરી વાડી=ફૂલ ફળના ઝાડ છોડવાળી જગ્યા મઝા=ગમત શેખી=પતરાજી પારકાં=પરાયાં; બીજાં માને=કબુલ કરે આખરે=અંતે; છેલ્લે ઝાંપો=કાઠાનો દરવાજો ખાસાં=સારાં મનનાં નિશાન=એધાણી તાકીને=ધારીને લૂમ=જુમખો તૂટી પડે=નીચે પડે	ઘાટ=ઈલાજ; ઉપાય રાસ=દોરડું ઢગલેઢગલા=ધણી દોસ્ત=બાધબંધ ફક્કડ=સારા પછવાડે=પાછળથી રખેવાળ=સાચવનાર સજજડ=જોરથી ઝપાટો=સપાટો અચડાયું=અફળાયું ચકરી=તરબર ધુંદાધ=કચડાધ લોહીલોહાણુ=લોહીથી ખરડાએલું વાડીવાળો=વાડીનો માલીફ	લપડાકો=તમાચા જીવ લઈને નાઠો=ખૂબ દોડ્યો ફરીને=પાછળ ઢોલો=ચપ્પડો ફળ=ફાયદો; લાભ કવિતાના અર્થ અસર=લાગણી સંગ=સોબત; સંગત રંગ=અસર; પાસ પ્રેમ=પ્યાર ઠામ=ઠેકાણું ઠરશે=ઉભો રહેશે ખુરો=નઠારો; ખરાબ મે'તા=મહેતાજી ભાગ્યશાળી=નસીબદાર વિદ્યા=ધલમ; બહુતર; ફૂનર
---	---	--

બીજા ધોરણ માટે અઠગાણતનાં મનોચત્તન ચાર આના. [૫

સાર—નહારી સોળતથી તેની નહારી અસર આપણા પર થાય છે. માટે નહારા માણસની સોળત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી.

પાઠ ૬	પોળ=મોટી ખડકી	ઉતરી ગયો=સાંધામાંથી
રખડેલ=રખડતો	અટકચાળાં=અડપલાં;	ખસી ગયો
ખાતાં પીતાં હતાં=પૈસે	છલાજ=હુપાય	બેંકડો તાણતો હતો=
ટકે સુખી હતાં	વંઠી જશે=અગડી જશે	મોટે સાદે રાગ કાઢી
વયે=ઉંમરે	સીધું ચાલવું=તોફાન	રડતો હતો
પાર રહ્યોજ નહિ	મસ્તી ન કરવી તે	હાડવૈદ=ઉતરેલું હાડકું
ધણોજ રહ્યો	ખહાને=નામે	બરાબર બેસાડનાર વૈદ
વધાધ=વધામણી; ખુશ	ચોટું=જ્યાં ચાર રસ્તા	લેપ=ખરડ
ખબર	બેગા થતા હોય તેવો	ઝોસડ વેસડ=દવા
ઝોવારણાં=દુખડાં	ખખર	તેના હુપાય
ફેા પગલું=ફેાધના	રઝળતો=રખડતો	વલે=દશા; ભુંડા હાત્ર
તરફથી જે પગલું ખાં	ટોળું=જથો	ખો=આદત; ટેવ
ધવામાં આવે છે તે	મસ્તી=તોફાન	શિખામણ=ફાયદાની
બેટ=પનામ	લાતાલાતી=લાતખાજી	વાત; ખોષ
લાડીલો=લાડમાં ઉછરેલો	લાત=પાછળો પગ મા-	સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી
લાડકવાયો	રવો તે	હોધી
કુટેવ=નહારી ટેવ		

સાર—નિશાળનું નામ દઈ રસ્તામાં રઝળવું નહિ, અને નહારાની સોળત કરવી નહિ.

પાઠ ૭	પ્રમાણે ચાલનાર	લવારાં=અકરીનાં બચ્ચાં
જાકી=પોતાની મરજી	વાહરડાં=ગાયના બચ્ચાં	પાડાં=બેંસના બચ્ચાં

૬] હિંદુસ્તાનની સાંભૂજોળી પ્રશ્નોત્તરમાળા ચાર આના.

માડણ=ધેણનાં અચ્ચાં	ધણ=માલીક	નાદાન=સમજાણુ વગરનું
નરતો=નાખતો	સાચરણ=સંભાળ	સંભાળ=ખરદાસ
ખાલે=ખભે	તકાર=તકાડ; રકઝક	સપડાઈ પડશે=હેરાન
ઝા=મકરાં ઘેટાં રાખ-	શિકારો=શિકાર કરનાર	ચશે; પકડાશે
વાળો વડો	અજાણ્યુ=અજાણખાણુ	જક=જુદ; હક
છાંચે=શિયે; છાંચડે	વગરનું	લાગ=દાવ; તક
વાંચાં=વાસનાં અના-	મોજ=મગ્ન; આનંદ	સટકી ગયું=છાતું માતું
વણી વગાડવાની નળી	અભાગીકું=કમનસીબ	નાશી ગયું
પાવો=પીસો	પાઠ ૮	ઠેકવા=કુદકા મારવા
હું=ગરમી; ગદહ	ગાંધતો=પૂરી મુકતો	પાદર=ગામના ઝાંપા
જાતન=રક્ત; સંભાળ	ચેત=સુખ; મગ્ન	ખદારની જગા
ચાલી=ટોર ચરાવનાર	ખાંદોળાતું=કેદખાતું	વગડો=જંગલ
જિયાં ગળ=જિડી ગમ્;	ચાંદની=ચંદ્રનું અજવાળું	કોતર=ગુફા; અખોલ
દૂધ દેતાં બધ થમ	ખેલવું=રમવું	તરાપ=કુદકો; ફાળ
જાળવતો=સાચવતો	કરેલ=ડાહી	ખોડ=ગુફા; અખોલ
વિઆય=જણે		કમોતે=વગર મોતે

સાર—માખાપ મહેતાજી વગેરે કોઈ સારી શિખામણુ આપે તે મુજબ આલવું; હક કરવી નહિ.

પાઠ ૯	રીસ=ચુરસો; ગિજનજ	ભાઈમાંડું=સગાંવહાલાં
રિસળ=રિસાઈ વ્દય	છેડો=પાર	જમણુ=જમવાનું
તેવો	લાગ્યે=કદચ	ચીસ=ખીકથી ખુમ
સહેજ સહેજનાં=જરા	આડોશી પાડોશી=આસ	પાડવી તે
જરાવારનાં	પોસનાં વરના રહેનાર	ટેવ=આંદત

ત્રીજી ચાપડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” ત્રણ આના ૧૭

નકામો=અમથો	વેદના=દુઃખ	પસ્તાયો=દિલગીર થયો
ઢોંગ=ફેલ	મુદ્દલ=ખીલકુલ; જરાપણ	નડે છે=હેરાન કરે છે

સાર—શરીરની સાથે મન કેળવાય એવી રમતો રમવી.

પાઠ ૧૦	ધીરજ=સચ્ચીરી	ગઢ=કિલ્લો
જળ=કરોળીયાનું પા;	નીરધાર=નકી	સાથી=સોજતી
જળું; ફાદો	ખંત=ચેદક; કાળજી	વડો=સાથી
ફરી ફરીને=વારંવાર	યતન=મહેનત	વડો=મોટો
વિષે=આખત	ચગડાષ=છુંદાષ, દયાષ	સરદાર=હુપરી
વણ=વગર	તળે=નીચે	ધુમી રહ્યો=આમથી તેમ
તૂટેલે=તૂટી ગયેલે	મેત=મરણ	ફરી રહ્યો
તાંતણે=તારે	તજી=કોડી	દાવ=લાગ
મહેનત શરૂ કરી=મહે-	અનંત=અણખ	પેંતરા=ડગલાં; પગલાં
નત કરવા માંડી	લાભ=ફાયદો	નજર ફેંકી=ઝેલ
માટ=માટે	પામે=મેળવે	પૂર જોસથી=વચ્ચા
ફાળ્યો=પાર પડ્યો	પાઠ ૧૧	જેરયા
ધાટ=કપાય; રીત	ચક્રિશ્વુ=એક જનની	જૂલથાપ=જૂલાવો
બીડયો=હોંસથી મંડયો	રમત છે	શાખાશ=વન્ય
રહ્યો	કચ્છ=કાછડો	દવ=રમતનો વાગ

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાધ જવું નહિ.

પાઠ ૧૨.	ડગલું=પગલું	વચન=મોલ
દઢ મનવાળો=પાકા	રંગ જામ્યો=મજા આવી	ખાતરી=ખરોસો
વિચારવાળો;	પછી તો ધુળ=પછી	સનું=વસ્તી વગરનું
જેડીદડા=દડો અને તેને	કંઈ મજા પડવાની	મોં ફરવી=મોં ચઢવી
ફેંકવાની લાકડી	નથી.	પીડા=પંચાત; દુઃખ

૮] સુરત શહેરનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

મન ડગવા દીધું નહિ=	કુટુંબ=વંશ; ઓહાદ	બપકાદાર=રોપવાળા
મરજી મુજબ કર્યું નહિ	છંછડે=ઢરકત કરે	દુભવો=મન દુઃખી કરે
પાઠ ૧૩	પીઠ=વાંસો	નુકસાન=ખગાઠ
મધમાખી=મધ ખના-	ધાટ=શરીરનો આકાર	રવાડે=લહેજતથી
વનારી માખી	સોદામણી=શોભિતી	નવાઈ=અચરજ

સાર—કોઈનું બહુ કરીએ તો આપણું બહુ થાય અને કોઈનું યુરું કરીએ તો આપણું યુરું થાય.

પાઠ ૧૪	તોષ થયો	વાંક=ગુનો; તકસીર
મોસાળ=માના બાપનું	અંજેઠી=પોંક ખાડવાની	સાળું=આપું
ધર	ધુણી	ઉતાવળ=ઝડપ
આંખ ટાઢી થઈ=સં-	ઉલેટભેર=દોંસથી	ઠેસ=ઠોકર

સાર—૧) કોઈ પણ કામ ઉતાવળથી કરવું નહિ, ૨) જેનું આપણું સમજવું, તેવુંજ સામાનું સમજવું.

પાઠ ૧૫	પજવે=દુઃખ દે	ધટે=ઝોછી થાય
તકતો=આરસો	કુટી બદામ=ખોટી બ-	નિદુ=ખોટું
ઘુટ=એકદમ ઝડપ ચારી	દામ; ધણીજ નજીવ	બળવંતા=જોરાવર
લઈ લેવું તે	કિંમત	લેશ=જરાપણ
સરી પડયો=લપસી મયો	સહીઅરો=ખેનપણીઓ	કલેશ=કંકાસ
બરડ=ઝટ ભાંગી બાય	કદા=એક બીજાની સાથે	કોય=કોઈ
એવો	ખોલવું કે રમવું નહિ	પાઠ ૧૬
પછાડીએ=અફાળીએ	તે	રામચંદ્રજી=અયોધ્યામાં
ખેંચનાણુ=ખેંચાખેંચી	કવિતાના અર્થ.	એ નામના રાજા થઈ
કાયર=ઢેરાન	આપણુ=આપણે	ગયા તે. (લોકો
	ગોક=દીલગીર	એમને પરમેશ્વરનો
	ભાજ=આખર	અવતાર માને છે)

૪=છા=મરજી	બીજવાયા=ગુરસે થયા	માદણીઉ=તાવીજ
ગમરાટ=મમરામણ	જોડ=ખેળો	ધીરા=ધીરજવાળા
છેવટે=આખરે	જોડકપટ=નજર	છાનાં=મુંજો
ફેરવવા=મદલવા	ધંતરમંતર વાળો=પીછી	પ્રધાન=વજીર
ફાંફાં=ખોટી મહેનત	ફેરવી કે મંત્ર ભણી	દર્પણ=આરસી
ગણકાર્યુ=માન્યું	સાર કરનાર	દશરથ=રામચંદ્રજીના
કસકાં=રકતાં રડતાં	જંત્ર=માદણીઆમાં	બાપ
આચકા ખાવા તે	ધાલવાનો મંત્રનો	મહારાજ=ખોટા રાજ
રોણુ=રડવાનું તોફાન	કાગળ	શ્રી=સારા; શોભાયમાન

સાર—અક્ષર વાપરી યુક્તિથી કામ કરવું.

પાઠ ૧૭.	પેટે=પોતાને	ગુરસો=રીસ
વગર વિચાર્યું=વિચાર	ઝોછું આવતું=દીલ-	ખેડું=ગાગર ને ઘડો
વગરનું	ગીર થતી	ભણી=તરફ; બાણ
જોડું=ધણી ધણીઆણી	પાપ=ખોટાં કામ	ભાંગીતૂટી=સમજાય
કચરો પુંજે=કચરો	આધાર=મરોસો	નહિ તેવી
વજેરે	સાર=ભણું; કદ્યાણ	ખોલી=ખોલ
પરવારી=નવરી થઇ	આંગણું=પારણા આ-	મૂખ=મોવકુદ
કથા=કથર સંબંધી	ગળની જગા	અભાગણી=કમનસીય
વાત	તરફડતું=તરફડીઆ	પુત્ર=છોકરો
મળતું=પેતાજી થતી	મારતું	જીવ=પ્રાણ
ગુજરાન=ગુજરો	દયા=વહેમ	વળે=કામ આવે
છોકરાઉંયાં=છોકરા	ઉછેરીને=ખોડું કરીને	જન=જીવ
છોકરી	મોહિઆણું=મોહીવાણું	

૧૦] સુરત જિલ્લાનો બૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આનાં.

પાઠ ૧૮.	છાપખાનાવાળા=છાપ-	ડરતો=ખીતો
સંદેશો=ખતર	ખાનાનો માલીક	પંપાળી=હાથ ફેરવી
ખોડંગતો=લંગડાતો	ગોઠવણુ=ખંદોખત	ડર=ખીક
મદદ=આશરો	ગાડ=સંભાળ રાખનાર	નજીક=પાસે; સોડે
હુંકાણું=ગરમ	સરનામું=ઠેકાણું	ઠરાવ=કરાર; થજેલી વાત
પરાળ=ખાતનું ધાસ	સ્ટેશન=આમગાડી ઉભી	અપાટાખંધ=દોડતો
છાપુ=ચાલતા વખતની	રાખવાનું મુકરર	ખતરદાર=હોશિયાર
ખતરનો છાપેલો	ઠેકાણું.	આઠ કલાકમાં ૧૫ મિ.
કાગળ	ખડખડાટ=અવાજ	નિટ બાકી=જાણી વાગે
	સિસોટી=પિસવા	

સાર—૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. (૨) જનાવરોને કળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૧૯.	મ.થું મારી=હિંમત કરી	ધરાયો=તરેપત થયો
રીતસર=નિયમસર	કાણી=હાથને વાળવાનો	હડસેલો=ધકડો મારી
વારો=દાવ; વખત	વચ્ચે સાંધો	વેગળા=આધા; દૂર
તોફાની=મસ્તીખોર	ઢીમણું=ઢીમું	બઝાડી=વળગાડી
ખસેડી=આધો કરી	છાતીવાળો=હિંમતવાન	પેટભરી=જેમજે તેટલા

સાર—૧) ગરીબ માણસને મદદ કરવી. ૨) ખૂશરે આપણને બળ આપ્યું હોય તો તે ગરીબ માણસને મદદ કરવામાં વાપરવું.

પાઠ ૨૦.	દેખાવડો=રૂપાળો	શાહજાદો=પાદશાહનો
ખલીફા=વારસ થનાર	સુખો=સુખેદાર	દીકરો
પાદશાહ=મુસલમાન	નીમણુંક=ગોઠવણ	શાહજાદો=પાદશાહની
રાજા	હુકમ=આજ્ઞા	દીકરી
દરબાર=રાજકચેરી	ખાસ=જુદો; ખાનગી	ચીતરામણુ=ચિત્ર

બીજી ચોપડીનો “ડિક્શનરી શિક્ષક” ત્રણ આના. [૧૧]

તહેનાતમાં=ખીજમતમાં;	ઝોળખાણને લીધે	દીલ=મન
હજુરમાં	મરજીમાં આવે તેમ	દીલગીરી=નાખુશી
છોકરવાદી=નાદાની	ખેલનારા	ઝોદ્દો=હકુમત
કારણ=સખખ, મતલબ	અરજ=વિનંતી	નીમ્નો=નીમણુંક કરી
નામદાર=પ્રખ્યાત; ના-	ફરજ'દો=ખચ્યા; છોકરાં	કઠણ હૈયાનો=દયા વગ-
મીઝો	લાડ=વહાલ	રનો
ફરમાવશો=હુકમ કરશે	અક્ષા=ખુદા; પરમેશ્વર	રદ કરવું=ફેરવી નાખવું
સમજુતી=સમજણ	ગુનો=વાક; તકસીર	આરખ=અરખસ્તાનનો
મોઝે ચઢેલો=વધારે	માફ=ક્ષમા	રહેવાસી

સાર—માણસની રીતભાત ઉપરથી તેના ગુણની પરીક્ષા થાય છે.

પાઠ ૨૨.	આસપાસ=આગુઆગુ	ખાનાર' જનાવરે
આંધળો=જેને જો આંખે	કોહમાં=ફાડી ખાનારા	ખોખારો=અવાજ
દેખાય નહિ તે	જનવર	આડે=અવળે
લંગડો=લુલો	વાધ=ફાડી ખાનાર' ચટા-	દુવા=આશિષ; આશિ-
ઢેકાઢળીઆ=ખાડા ઢેકરા	પટાવાળું જનવર	વાંદ
માળા=પક્ષીનાં ઘર	વર=કુતરા જેવું ફાડી	ધોરી=મોટા; સરિયામ

સાર—એક ખીજને મદદ કરવી

પાઠ ૨૨.	નદી=મીઠા પાણીનો રેલો	કુદકો=છલંગ; ફલંગ
પડછાયો=ઝોળો	પર્વત અથવા સરોવર	પૂલ=નદીપરથી જવાને
બાગેળ=દરવાજો; દર-	માંથી નીકળી ઢળતી	ખાંધેલો રસ્તો
વાજ પાસેનો જળર	જગામાં થઇ ખીજ	યાક=વિસામો, આરામ
બાગ=ઢિરસો	નદી કે સમુદ્રને મળે	અદેખો=ખીજનું સાઈ'
પાર=કિનારો	છે તે	જોઇ બળે એવો

૧૨] બીજા ધોરણ માટે મુખ્યગણિત ને “ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બોબી=બાલયું	પડાવી=ખુંચવી; છીનવી	ગુમાબયું=ખોયું
તરાપ=કુદકો; છલંગ	દાનત બગાડી=પડાવી	તાકે=ધારે; વિચારે
ખોળ=શોધ; તપાસ	સેવાની ઇચ્છા કરી	

સાર—બોબ કરવો નહિ;

પાઠ ૨૩.	વગેરે એક જાતનો	ધુટું મુઝી દીધું=છોડી
ખરીદ કથું=વેચાતું	રોગ થાય છે તે	દીધું
લીધું	દરકાર=પરવા	અભગાયો=અડકાયો
સદેહ=વહેમ; શક	ડાવકું=ડાહું	બરોસો=વિશ્વાસ
હડખવા=કુતરા કોહલાં	બચકું=ડાઢું	

સાર—આપણી આંખે ખરું દેખાયાં છતાં બીજા પર બરોસો રાખી ચાલવું નહિ.

પાઠ ૨૪	વિના=વગર	જાની વસ્તુ લઇ
લખોટો=મંજો	સજ્જ=શિક્ષા	લેવી તે
છાનોમાનો=ગુપ્તગુપ્ત	જીલીશ=વીસરીશ	ચોર=છાની રીતે બી-
બગાડયું=ખરાબ કથું	ચોરી=છાની રીતે બી-	જાની વસ્તુ લેનાર

સાર—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૫.	જાળે=જીએ	જૂલતાં ને સમાતાં=પા-
કવિતાના અર્થ.	નીર=પાણી; જળ	ણીમાં આમ તેમ
ભાયડો=મરદ	તાંહી=ત્યાં	ડોલ્યાં કરતાં અને
શાણુ=ડાહો	નિહાલ્યું=જોયું	તેથી અંદર સમાઇ
બહાદુર=જેરાવર	માંહી=અંદર; માં	જતા
પ્રાવ=ધા	ડોરો=ખીંધો	સાદ=અવાજ

પહેલી શાપડીનો “લિક્કેશન ચિશ્મક” અડી આના. [૧૩

ભક્ષા=દયાળુ	પાઠ ૨૬.	કપરાં=અધરા; સખત
દેવી માતા=દેવી	ભરપૂર=ભરભો	લાચાર=નાચાર
વહે=ભોલે	પૈસે ટકે ખાલી=ગરીબ;	મુલ=કિંમત
માથું હલાવી=ડોકું	પૈસા વગરનો	મુકામે=ધેર
ધુણાવી; ના કહી	હાલત=દશા	હૈયું ભરાઇ આવ્યું=
સંપત=દોલત	ખુટી ગયું=ઓછું થયું	રડવું આવ્યું
મહેર=મહેરખાતી; દયા	ખુશસુરત=દેખાવડો	પંપાળતા=હાથ ફેરવતા
જમનાથ=જગનો ધણી;	હેત=પ્યાર	બરદાસ=ચાકરી
પરમેશ્વર	દેશાવર=પરદેશ	પરવડે=ખોળે; પાત્રવે

સાર—દરેક માણસે પોતાના પાળેલા પ્રાણીપર ધણેજ પ્યાર રાખવો.

પાઠ ૨૭.	લજબુ=શરમાબુ	વટાવી=ઓળંગી
ઝરો=પાણીનો વહેળો	શરીર=ડીલ	વખોડવું=ધિકારવું
ભરાવ=દેખાવ	લલકારવું=લલકારથી	મોહી પડ્યું હતું=રાજ
આંખ=નજર	ખોલવું	થયું હતું
નારાજ=નાખુશ	ચમકા=ચોંકા	ફસાવી દીધું=દુઃખમાં
બખડવું=હોઠ હલાવી	પારધી=શિકારી	નાખ્યું
મનમાં ખોલવું તે	છેડો=પુઠ	

સાર—કોઈપણ ચીજને વગર વિચારે વખોડવી કે વખાણવી નહિ.

પાઠ ૨૮.	બચકાં=ડાહ્યા	જગોએ બેસી પાટ
મહેર=જેમાં છોશબ ને	જરદી=પીળી	ધડે તે જગો
હારખંધ ધરો હોય	પાસ=અસર	ધગધગતા=ધણાજ ઉના
અને સારાં સારાં બ-	આંગણે=ખારણે	નક્કલ=ખીજનું જોઈને
જરો હોય તે	કાઠ=પેઢી; છુહાર ને	કરવું તે

૧૪] ચાથા ધોરણનો મુખગાથિત શિક્ષક ત્રણ આના.

સાર—કોઈની નકલ કરવી નહિ.

પાઠ ૨૯.	ટાંકણે=ટાંણે, અવસરે	મતથી
વરો=જમણુવાર; ન્યાત	મેળાપ=મુલાકાત	ખપ=જરૂર
ધી=તાવેલું માખણ	ચકભડી=ભડી	રંક=ગરીબ
પીયર=ઐરીના ખાપનું	રડયું ખડયું=જવલે	ભારેખમ=ભારખેજ
ધર	લેખવે=ગણે	વાળા
મણુ=૪૦ શેર	મેંધે ભાવે=ધણી કિં.	માન=આખર; ધજજત

સાર—ભારેખમ થઈ ખુણે ખેતી રહીએ. તે કરતાં બહાર પડી બધાના ઉપયોગમાં આવવું સારું છે. એમ કરવાથી વગર માગે માન મળે છે.

પાઠ ૩૦.	તરાપ=છત્તંગ	નોખત
કુંવર=રાજનો છોકરો	ઠેકાવી=ઠેકડો મરાવી	નિશ્ચાન=ધમ; વાવટા
આપકર્મી=આપની કમાઈ	સેના=લશ્કર	દુશ્મન=શત્રુ
ખાનાર	હિંમત=હામ	ફોજ=લશ્કર
આપકર્મી=પોતાની ક-	લૂણુ=અનાજ	તક=દાવ
માઈ ખાનાર	ફતેહ=જીત	સરદારી=ઉપરીપણું
રાજપાટ=રાજગાદી	પ્રાર્થના=પરમેશ્વરના	નાસભાગ=નાસાનાસ
તીર્થ=પવિત્ર જગો	કાલાવાલા	કુંવરી=રાજની છોકરી
ભાબી=ભાઈની વહુ	તડંગધુમ=ડંકો વગાડ	બહાદુરી=હોશિયારી
વતન=જે જગામાં જન્મ	તા તેમાંથી નીકળતો	વરમાળ=વરને કન્યા જે
થયો હોય તે	અવાજ	માળા પહેરાવે છે તે
ઝોર્યાંતું=એકદમ	ડંકો=લડાઈનું વાજનું;	

સાર—જતે પેલા કરી ખાવાની ધંધા રાખવી.

પાઠ ૩૧.	તડુકતો તડુકતો=લહે-	પુલાવી=મોડું કરી
દેડકો=ચોપડું પ્રાણી	કાતી ચાલે ચાલતો	ખેટા=દીકરા
તથા જમીનપર રહે-	ખાખોચીઉં=પાણી ભરા-	ખોલ=જાળ
નાર પ્રાણી	યલો ખાડો	મમત=જીવ; હઠ
ધાસચારો=ધાસ વજરે	જીવ=પ્રાણ	ગમ=શક્તિ
તાજો થયો=ધરાયો	ચઢાઉ=કોઈ વખાણ કરે	ઉપરાંત=વધારે
લહેર=સપાટો	તેમ પુલે એવી	

સાર—ગમ ઉપરાંત કામ કરે તો મરે, નહિ તો માંદો થાય માટે ગમ ઉપરાંત કામ કરવું નહિ.

પાઠ ૩૨.	લુગડું, દોટી	જેમ તેમ=ગમે તેમ
ભિખારી=ભીખ માગનાર	વાત=લાગત	ખેદરકાર=ખેપરવા; ગરજ
તળાવડી=નાનું તળાવ	મલમલ=એક જાતનું	રોગ=દરદ [વિનાનો
લપશી=ખસી; શરી	ઝીણું કપડું	કસ=કેસ
ધુજતો=કાંપતો; ચર-	ખફારો=પશીનો	જાતે=પોતે
ચરતો	સાહુકાર=રૂપીઆ ધીર-	
ખાદી=એકજાતનું જડું	વાનો ધધો કરનાર	

સાર—કપડાં મેલાં પહેરવાં નહિ, એટલુંજ નહિ પણ તે ગમે તેમ પહેરવા નહિ.

પાઠ ૩૭.	જડતો=સૂઝતો; માલમ	ગુંડે પહેરવાનું ધરણું
ખાલજી=હિંદુની ઉંચી	પડતો	જોડવા=પગને આંગુઠે
જાત	દેશાવર=પરદેશ	તથા તેની જોડેની
ગણેલા=અનુભવ મેળ-	દોરીને=હાકીને	આંગળીએ પહેરવાનું
વેલા	પગલાં=પગનાં તળીઆં-	રૂપાનું ધરણું
ધધો રોજગાર=વેપારી	નો આકાર	વહેળો=નાની નહી
વણજ	આંગુઠીઆ=પગને આં-	

૧૬] સુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

શેભા=શીલા; પત્થર	ધોખણુ=ધોખીની ખાપડી	ખંતીલા=કાળછવાળા
ધોખી=લુગડાં ધોવાનો	રાજમારગ=મોટા રસ્તા	મેળખા=પેદા કીધા
ધધો કરનાર	હુંકડું=પાસે; નજીક	

સાર—ધ્યાન રાખી જોવાની અને તે ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૩૪.	શીતળ=ઠંડો	પાઠ ૩૫.
કવિતાના અર્થ.	સાર=સારી	કવિતાના અર્થ.
મહીમા=મોટાપ	જુલતાં=લટકતાં	વિજ્ઞાન=મોટાં ડાળાં પાં-
જગપતિ=પરમેશ્વર;	મધુર=કાનને સારું લાગે	દડાં ખૂંચ ફેલાએલાં
જગતનો ધણી	એવું મીઠું	હોય એવો
જગ=દુનિયા	નાદ=અવાજ	છળેલ=છવાય
રચી=ખનાવી	કળા=તેજ અજવાળું	તંબુ=કપડાનું ધર
રચના=ખનાવટ; જોડવણ	રંગ=શોભા	તાડ=સૌથી ઉંચુ ઝાડ
નવરંગી=તરેલ તરેલના	મેદાન=પ્રદેશી બાંધી	પક્ષવ=પાંદડાં
રંગના	પહોળી જગા	વનસ્પતિ=ઝાડ; છોડ વેલા
તરુપાન=ઝાડનાં પાંદડાં	તરતાં=પાણી ઉપર રહેતાં	ધરી=પહેરી
પાંડ=પહાડ	આંખડી=આંખ	રહોય=શોભે
કરાડ=કરાડા; શુકા	ચાવણું=ખાવાનું	કાચલ=કાળા રંગનું
સિંધુ=દરીઓ; સમુદ્ર	સાથ=સાથે	મધુર રાગનું પક્ષી
સરિતા=નદી	કળાં=હીકમત; યુક્તિ	કસોલ=મગ
ધાટ=પહાડ ઉપર ચઢવા	કળી શકાય નહિ=સમજી	તીતર=તીણા રામનું પક્ષી
ઉતરવાનો રસ્તો;	શકાય નહિ.	વિશેષ=વધારે
ઓવારા	સરજી=પેદા કરી	મેસ=સરસ; સારી રીતે
વાટ=રસ્તો	સરજનહાર=પેદા કરનાર	
	પરમેશ્વર	

ત્રીજી ધ્યાપડીનો "ડિક્શન શિક્ષક" ત્રણ આના (૧૭)

કેમુડો=ખાખરના ફૂલ-
નો રંગ
ધાળીને=પાણી જેવો
કરીને
કુવારા=પાણી ઉંચું
ઉડાવવા માટે બના-
વેલો ઘાટ
નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગ
અપાર=ધણુંજ
મોર=આંખાના ફૂલ
કોર=ખાણું

ચાંદની=ચંદ્રમાનું અ-
જવાળું
પાઠ ઉડ
ટેકરો=નાનો ડુંગર
ઓળો=પડછાયો
પીઠ=વાંસો
પશ્ચિમ=આથમણી, સુ-
રજ જે દિશામાં
આથમે છે તે
ઉત્તર દિશા=પૂર્વ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહેતા જેણી તરફ

ડાબો હાથ આવે તે
દક્ષિણ દિશા=પૂર્વ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહીએ તો જમણા
હાથ તરફ જે દિશા
આવે તે
ધ્રુવ=ઉત્તર દિશામાં
આકાશમાં જે તારો
એકની એકજ જગા-
એ ઝીણો ઉગતો દે-
ખાય છે તે

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? પડ-
છાયો સુરજથી કઈ દિશામાં હોય ? લાંબામાં લાંબો અને ટુંકામાં
ટુંકો પડછાયો કયારે હોય ? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી ? દહાડે
દિશાઓ આ આ ઉપરથી જાણી શકાય ? રાત્રે દિશા શા ઉપરથી
જાણી શકાય ? સાંમસામી દિશાઓ ગણાવો.

પાઠ ઉડ
એસતું વર્ષ=કારતક
સુદ ૧
દંડી=પંખાની હાથમાં
પકડવાની લાકડી
માપ=મરતર

મથાળે=ટોચે
કુટબખાર ઈંચ, અડધો
ગજ
લાંબાણુ=લાંબાપણું
પહોળાઈ=પહોળાપણું
ધંચ=તસુ; સવાકા જે-

ટલી જગા
મધ્યમાં=વચમાં
પગથીડું=નાની ઓ-
સરી
થોર=થુવેરીઆ
કરો=ભીંત

સવાલ—નકશામાં ઉત્તર દિશા કયાં હોય છે ? ઉત્તરની સામેની
કઈ દિશા ? પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? નિશાનનો
નકશો કઈ રીતે કાઢવો ?

૧૮] બાળપોથીને “ડક્ટેશન શિક્ષક” એ આના.

પાઠ ૩૮	ચાલતી ગાડી	ખેતર=અનાબ, ધાસ
ઘેરી=સરિયામ	નિશાન=એધાણુ	પાકે છે તે જગા
અ.ગગાડી=વરાળથી	સમજ=સમજણ; જ્ઞાન	ગોચર=ગાયોને ચરવાની જગા

સવાલ—રસ્તો બતાવવાને બેવડી લીટી શા માટે દોરવી ? નદી કેણી તરફ વહે છે ?

પાઠ ૩૯	ગામ	પાર=કાઠો; કિનારો
વગડામાં=ઉજ્જડ જ.	ઢાળ=ઢોળાવ	પાળ=કોરણુ
ગામ	દહેર=દેવળ	ડાંગર=ભાત
પોપડો=ઢોરને ચરવાની જગા; ચરો; ખીડ	કાઠે=કિનારે	મસ=ધણું
આંખાવાડી=આંખાના	ભાડું=કાંઠાપરની ખેડવા	પશ્ચાન=ઉત્તર અને પૂર્વ
ઝાડ ધણું હોય એવી વાડી	લાયક જગા	દિશા વચ્ચેનો ખુણો
નિચાણુ=ઢળતી જ.	વહેણુ=રેલો	નજરે પડ્યા=દેખાયા
	ચાલાક=ચંચળ	સુગમ=સહેલું

સવાલ—પવન કઈ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા ઉપરથી કહ્યું ? ઠાઠો પવન લાગવાનું કારણ શું ? તળાવ કોને કહેવું ? નદીને કેટલા કાંઠા હોય અને તે કયા કયા ? જમણો અને ડાબો કાંઠો શી રીતે જાણી શકાય ? નદી શા શા કામમાં આવે ? ખુણા કેટલા છે અને તે કયા કયા ? કઈ કઈ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નાહ ?

પાઠ ૪૦	ગામનો બંદોબસ્ત	મામલતદાર=તાલુકાનો
વાળુ=રાતનું જમવાનું	રાખનાર; પટેલ	ઉપરી અમલદાર; પ-
ગમ્યું=ગોઠવ્યું	ગંધ=ખરાબ વાસ	ટેલ તલાટીનો ઉપરી
ચોરો=સરકારી ઉતારાનું મકાન	બંદોબસ્ત=ગોઠવણુ	બરણું=પટેલ તલાટીએ
મુખી=ગામનો ઉપરી	હવાલદાર=પટેલના તા-	ખેડુત પાસેથી સરકારી
	બાનો સિપાઈ	

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજીતનાં મનોચત્ન ચાર આના. [૧૯

માગતા રૂપીઆ લઇ	ળીને થએલો તે	ટપાલી=કાગળ વહેંચનાર
એકઠા કર્યા હોય તે	તાલુકો=મુખ્ય કચેરીએ	ગેરહાજર=હાજર નહિ
તલાટી=ગામની વસુ-	હુંડી=રૂપીઆ મળવાનો	તે
લાત ઉધરાવનાર	કાગળ; મનીઓર્ડર	માંદો=બિમાર
રાવણીઓ=વરતણીઓ	માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ	દાકતર=અંગ્રેજી દવા
તાલુકો=ધણી ગામ મ-	માસ્તર	ગણનાર વૈદ

સવાલ—ચોરો એટલે શું? મુખી, તલાટી, ટપાલી, પોસ્ટ
માસ્તર એ દરેકનાં કામ સમજાવો.

પાઠ ૪૧	કરવા તથા મોહું	ઝાડીને=ઝપટીને
એનેરી=સોનાના રંગ	ધોવું તે	ખોરાક=ખાવાની ચીજો
જેવો પીળો	ધંધો=રોજગાર; વેપાર	તાજી=તરતની
અંગારા=સળગતા	ખેડુત=ખેતીનું કામ	ભહેર=સપાટા
કોયલા	કરનાર	જનન=માણસ
અળકતો=ઝળકતો	હળ=જમીન ખેડવાનું	નમતો=આથમતો
દાંતજીવાણી=દાંત સાફ	ઓળર	ધોંધાટ=અવાજ

સવાલ—સુરજ ઉગતા પહેલાં પૂર્વ દિશામાં વાદળ અને વાદ-
ળાની કોરો કેવી જણાય છે? અજવાળું શેમાંથી આવે છે? સવાર
થઇ જાયી જણાય? સવારમાં માણસ, પશુ, પક્ષી, શું શું કરે છે? છો-
કરાઓએ ધાટ ક્યારે કરવો જોઇએ? સાંજ પડી ક્યારે કહેવાય? સુરજ
ઉગતાં પહેલાં અને આથમ્યા પછી થોડું અજવાળું રહે છે તેને શું
કહે છે? (જ. ઝળઝળાઉ) સાંજના દેખાવની વાત કહો.

પાઠ ૪૨	જમ છે	ઝપાટો=સપાટો
વાતો=પ્રકાતો	ટિકિટ=આગગાડીમાં	તોફાન=પવનનું બહુ
જેરથી=ઝડપથી	ખેસવાની ચિટ્ટી	જેરથી વાવું તે
હરી જમ છે=હંડી પડી	ચુંગળાધ=મુંગધ	કચલી=ગળડી; ફેરવાઇ

૨૦] સુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

મુળનાંથી=જડમાંથી	ધસડી=ખેંચી	અકળામણ=ગભરામણ
બરવાડ=ધેટાં બકરા	ધાન્ય=અનાજ	વાદળાં=વરાળનો જથો
ચારનાર	વહાણો=મોટી હોડીઓ	

સવાલ—હવા ક્યાં ક્યાં હોય છે? અથેજ હવા છે એ સાબીત કરી બતાવો. હવાની જરૂર કોને કોને છે? હવા ન હોય તો શું થાય? પવન એટલે શું? હવાને પવનમાં શું ફેર છે? પવનનું તોફાન ક્યારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો.

સાર—આપણે હવા વગર જીવી શકીએ નહિ. માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે અથે ઠેકાણે ભરી રાખી છે.

પાઠ ૪૩

કકડા=ટુકડા	નિર્દય=દયા વગરનો	તળાઉ=નીચેનો ભાગ
દુઃખ=વીટંમણા	કંજુ=સખત	જંતુ=ઝીણાં જીવડાં
ચુરો=ભુકો	ગાંગડો=ગઢી	વેદ=છિદ્ર; કાણાં
કણુ=રજકણુ	ઝાંખો=ચળકાટ વગરનો	થર=પડ
છુટા=જીવ	કાલ=કેલ	ચાંચવો=જમીન ખોદ-
અક્ષરો=હરફો; દરકતો	કહેણી=કહેતી	વાનું ઓગર; તીકમ
પીગળતો=રસ થતો	જન્મ=પેદાસ	હકીકત=વાત
	દરીઓ=સાગર; સમુદ્ર	

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઈથી ભુકો થઈ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ચાકને ભઠ્ઠીમાં નાંખે તો શું બને? ચુનો શું કામમાં આવે? ચાક પાણીમાં ઓગળે કે નહિ? પાણીમાં ઓગળે એવા પદાર્થોના નામ દો. જે પદાર્થ પાણીમાં ઓગળી નય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ. દ્રવ્ય. ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય? જ. અદ્રવ્ય. ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચુસે છે? જ. છિદ્રાળુ. ખીજી કયા કયા પદાર્થો પાણી ચુસે છે?

હિદ્રાળુ પદાર્થનાં નામ દો. ચાક દેવતામાં પીગળી જાય છે કે નહિ? દેવતામાં ન પીગળે એવા પદાર્થના નામ દો. ઓગળવું અને પીગળવું એમાં ફેર શું? ચાકને બોંયપર પછાડીએ તો શું થાય? ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાંગી જાય છે જ. બરડ. બરડ ગુણવાળી ચીજોનાં નામ દો. ચાક શી રીતે બને છે? જે પદાર્થો જમીનમાંથી નીકળે તે કેવા પદાર્થો કહેવાય? જ. ખનીજ. ખનીજ પદાર્થનાં નામ દો. ચાકનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૪	કાતર=કાપવાનું ઓગર	ખાટી=ખટાશવાળી
પતરા=ધાતુને ટીપીને	ચંચુ=ચિરોષ	ઝેરી=ઝેરવાળો
અથવા રસ કરીને લાં	નાળચાં=નળી	સિકંકા=અણણી નાણું
બા ચોડા બનાવે છે તે	કથરોટ=મોટી થાળી	ટંકશાળ=સિકંકા પાડ-
ગાળીને=રસ કરીને	બાઝેલાં=વળગેલા	વાની જગા

સવાલ—તાંબાં પિત્તળનાં વાસણ બનાવનાર તથા વેચનારને શું કહે છે? સુથાર, લુહાર, કુંભાર, શેનો ઘાટ બનાવે છે? તાંબુ કયાંથી નીકળે? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? તાંબાના ગુણ કહો. તાંબાનાં કયા કયા વાસણો બને છે? તમારા ઘરમાં તાંબાનાં જે જે વાસણ હોય તે ગણાવો. તાંબાના કાટને શું કહે છે? તેનો રંગ કેવો હોય છે? તે ખાધામાં આવે તો શું થાય? તાંબા પર કાટ શી શી રીતે ચડે છે? તાંબાના વાસણ પર કાટ ન ચડે માટે શું કરે છે? કલાઇનો રંગ કેવો હોય છે? તાંબાના કયા કયા સિકંકા બને છે? ટંકશાળ એટલે શું? તાંબાનો ઉપયોગ કઈ કઈ ધાતુ બનાવવામાં થાય છે.

પાઠ ૪૫	વગેરે કાઢવા માટે	ધનામ=ખુશ થઈ આ-
ખાણુ=જમીનમાંથી ધાતુ	ખોદેલો ખાડો	પવું તે

૨૨] ચૌથી ચાપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના.

મેળવણી=મેળ
ઓગળીને=રસ થઇને
મળગરાં=અડવા; જેના
વડે બારણું ઉઘડે
દેવાય તે

તાસકા=ઢાંકણા
પવાલી=લાંબુ પીપ
શિરોધ=સાંકડા મોઢાનું
વાસણ
કાટ=કાટ

કલાઈ=ઝાંખા સફેદ
રંગની ધાતુ
માજેલાં=ધસીને સાફ
કરેલાં
સસ્તુ=સોંધું

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ગુણ હોય છે? ધાતુઓ કયાંથી નીકળે છે? ધાતુ એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? પિત્તળ શી રીતે બનાવે? પિત્તળનો રંગ કેવો હોય છે? જસતનો રંગ કેવો હોય છે? તાંબુ ને પિત્તળ એમાં કદલું કાલું? શા માટે પિત્તળ વધારે કદલું? પિત્તળનું શું શું બને છે? તમારા ઘરમાં પિત્તળનાં વાસણ હોય તેનાં નામ દો. પિત્તળ ઉપર કાટ ચઢે છે કે નહિ? પિત્તળનાં વાસણને કલાઈ કરવાનું કારણ શું? તાંબુ અને પિત્તળ એમાં જલદી કાલું કટાય? ઝાંખું કયું વહેલું પડે? તાંબુ અને પિત્તળ એમાં સસ્તું કયું? પિત્તળ સસ્તું શા માટે? તાંબા અને પિત્તળનો શેરનો ભાવ શું હશે?

પાઠ ૪૬.

ધાસનું બજાર=ધાસની
પીઠ
ચરો=પોપડો; ધાસ ઉ-
ગવાની જગા
કુમળું=નરમ
છાવામાં=ઢાંકવામાં
વણીને=વળ દઇને
સુળી આં=મૂળ
ધાર=અણી
ફામ=ફરમ

ઝોઝવો=એકબીજાનું ધાસ
ચરાઉ=ચરનાર
ગંજી=ધાસના ઢગલા
ગડી=ગાંઠ
સુગંધ=સારી વાસ
મોય=સુગંધીદાર ધાસ
પુજીતી=પૂજવાળ આ-
વી ફાલ્લા થાય તે
ધુપેલ=માથામાં ધાસ-
વાનું તેલ
અત્તર=સુગંધીદાર વ.

સ્તુનો કસ
દરો=એક બીજાનું ધાસ;
ધરો
જડ=મૂળ
ફરી ફરીને=વારે વારે
ઉપજાણે=ઉપરના ભાગમાં
વાટ=રસ્તો
ચમરો=છોડ ઉપરની
પાંખડી
સુંવાળી=લીસી
વાસ=સોડમ

સુપડા=ઝાડકવાને વાંસની	સાદડી=ચરાધ	મુંજ=સરકટની પાંદડીને
ચીપ કે ધાસતું	પડા=ઝુડી	પલાળીને કુટેલી તે
બનાવેલું ઝાંઝર	કુટીને=છુંદીને	ખાટલા=ઢોળીઆ

સવાલ—જે ખેતરમાં દાબ ઊગે તે ખેતર શા કારણથી નકામું થઈ જાય છે? દાબના મુળીઆ કેવાં હોય? એની પાંદડીની કોર કેવી હોય છે? કુમળું દાબ શું કામમાં આવે છે? પાકટ થયા પછી શું કામમાં આવે છે? દાબ શું કામમાં આવે છે? ઝીંઝવે શું કામમાં આવે છે તે ક્યાં ઊગે છે? એનાં મુળીઆ પર શું થાય છે? ઝેની ગડીને શું કહે? મોથ શા શા કામમાં આવે છે? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાંદડીવાળું જાળ જેવું ક્યું ધાસ થાય છે? દરે કાઢી નાખવા છતાં ફરીથી કેમ ઉગી નીકળે છે? સરકટ ક્યાં થાય? સરકટ જનાવરના ખાધામાં આવે છે કે નહિ? નહિ આવવાનું કારણ શું? સરકટની સળી સુકાયા પછી શા શા કામમાં આવે છે? એની પાંદડીને કુટીને પલાળે છે તેને શું કહે છે? મુંજ શું કામ આવે છે? કયા કયા ધાસ ખાટલા ભરવાના કામમાં આવે છે?

પાઠ ૪૭.

વાવવા=રોપવા
પરાળ=ભાતતું ધાસ
ગાંઠ=ગડી
સળંગ=આખી; સાંધા
પર=પેરીઈ [વગરની
ગુચ્છો=ગુચ્છળું જ થો
નજર કરો=ધ્યાનઆપો
ખી=ખીયાં
ખાતર=ધાસ છાશુ

વગેરે કોહી ગએલો
કચરો
પૂરીને=નાખીને
બીજા=વગડામાં રહેનાર
જાત
નાગલી=ખાવટો
સામે=એક જાતના
ધાસતું ખી
થેક=ચીઢા કે ડુંગરના
મૂળની ગાંઠો

ઢેબરા=મીઠું મરચું
નાખી જીવાર બાજરી
ના કરેલા રોટલા
ખસલી=એક જાતનું
ધાસ
કડખ=જીવારનો સુકો
સાંઠો
રાતડીઓ=રાતી જીવાર
ખીડ=ધાસ ઉગવાની
જમીન; ચરો

૨૪] સુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

સવાલ—માજરી, જુવાર અને ડાંગરના છોડનો ધાસની સાથે મુકાબલો કરો. આપણે અનાજ ખાધએ છીએ તે શું છે ? ધાસનું ખી નાનું અને અનાજનું મોટું હોવાનું કારણ શું ? મહીકાંઠો ક્યાં આવ્યો ? મહીકાંઠાના ભીલ લોકો કયું કયું અનાજ ખાય છે ?

પાઠ ૪૮.

સખત=ખડુ
એક સામટુ=સાથે લાગુ
ભાણુ=સુરજ
દાણુ=ગુવાર અડદ વગેરે
કાઢ=ઢોરખાંધવાની જગો
નીરૂ છું=નાખું છું
છાશ=દહીમાં પાણી ના.
ખી વલોવી ખનાવે છે તે
કૌવત=ઝેર
ચવડું=હળના નીચેના
ભાગમાં કાશની સાથે
અણીવાળું લાકડું
હોય છે તે

આળસુ=સુસ્ત
સેડ=હળમાંની વચમાંની
લાંબો સોટો
ચાસ=ખેતરમાં હળે કરી
પાડેલા આડા ઉભા
લિસોટા
હળપુણી=હળમાં લોઢાની
કાશ હોય છે તે
ધુસરી=મળદની ખાંધે
રહે છે તે લાકડું
છડો=હળને છોડે પકડ
વાને ખીલી જેવું
હોય છે તે; હલેડી

કવિતાના અર્થ.

તાત=આપ
નીપજાવે=પકવે
અજ=અનાજ
ધરે=પહેરે
સહે=ખમે; વેઠે
લટું=જખરો
ઉત્તમ=સારી
પર=પારકા
ઉપકારી=આભારી
દીએ=આપે
શીખ=શાખામણ
ખંત=કાળજી

જગતને તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે આપ છોકરાનું પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડુત ધાન્ય ઉપજાવી આપ્યા જગતનું પોષણ કરે છે માટે ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનું કારણ એ કે એ ધંધો સ્વતંત્ર છે. અનાજ જેવી જીવવાની (જરૂરની-ધણી કામની) વસ્તુ તે નીપજાવે છે માટે.

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે. હળના પાછલા ભાગને તુંગું અને આગલા ભાગને સેડ કહે છે. સેડની લંબાઈ ૧૦ ફુટ અને તુંગાની લંબાઈ ૪ ફુટ હોય છે. તુંગું વચમાંથી જડું નીચેથી અણીદાર અને ઉપરથી પાતળું હોય છે. જડા ભાગમાં સેડનો છોડો ધાલે છે, તુંગામાં હળપુણી, ચવડું અને કસવાળો હોય છે. હળપુણી લોઢાની

પહેલી અપડીનો “ક્રિકેટશી શિક્ષક” અઢી આના. [૨૫]

હોય છે. ને તે નીચેને છેડે ચવડાની ઉપર રહે છે. ચવડું પણ અણી-દાર ને ત્રણ પાસાવાળું હોય છે. સેડને ખીજે છેડે ખીજો હોય છે તેને સગન (સંબંધીઓ) કહે છે, તેને ધુસરું ખાંધે છે ધુસરું બળદની ખાંધ પર મૂકે છે, ધુસરું બળદની ખાંધેથી ખસી ન જાય માટે ધુસરાને બંને છેડે લાકડાની સમાજ હોય છે તે બળદની ડોકે જોતરથી ખાંધે છે. હળપુણી છેડેથી અણીદાર હોય છે તેનાથી જમીન ખેડાય છે. હળપુણી જલદી ધસાધ કે ભાંગી ન જાય માટે લોઢાની કરે છે. તુંગાના ઉપરના ભાગમાં મુઠ્ઠીમાં આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો બેસાડેલો હોય તેને છડો કહે છે. હળ હાકતી વખત ખેડુત છેડાપર ભાર દે છે તેથી હળપુણી ભોંયમાં ઉતરે છે, એથી જમીન ખોદાઈને પોચી થાય છે ને ચાસ પડે છે.

સવાલ—હળતું ફોઈંગ પાડી તેના દરેક ભાગપર નામ લખો.
હળના દરેક ભાગનો ઉપયોગ સમજાવો.

પાઠ ૪૯.	ધરુ=કુમળા છોડ	ભરડીને=મચરડીને
પાળ=કોરણ	ઝીલવો=ખમવો	છોડાં=ફેાતરાં

સવાલ—ડાંગર શી રીતે વાવે છે ? ધરૂ એટલે શું ? ડાંગર ક્યારડામાં શા માટે રાપે ? ડાંગરના છોડ પાકે ત્યારે કેવા રંગના થાય છે ? ડાંગર પાક્યા પછી શું શું કરે ત્યારે ચોખા થાય ?

પાઠ ૫૦.	વેંત=મિલ્લસ	ડુકર=ભુંડ
કોલુ=શેરડીનો રસ	આંખ=કળી	શિઆળવાં=શિઆળ
કાઢવાનો સંચો	પીત્ર=પાણીથી થતું ને	સંભાળ=તપાસ
પડછા=પાંતરા; ચમરી	કરસણ શાક વગેરે	પાકટ=પાકી
રસ=કસ	તરકારી=શાક	તાવડો=મોટો પેણો
પેર=ગંદરી	માસ=મહીના	છારી=પડ

સવાલ—શેરડી શી રીતે રાપે છે ? શેરડીની આંખ ખતાવો.

૨૬] મુરત જલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

કાલુ એટલે શું ? કાલુ શાનું બનાવે છે ? શેરડીમાંથી રસ શી રીતે કાઢે છે ? રસનો ગોળ શી રીતે બનાવે છે ?

પાઠ ૫૧.	ઉજળો=સફેદ	કરે તે
રસોધ=રાંધવાનું કામ	ભાવ=હોંસ	જેર=શક્તિ
તકરાર=વઢવાડ; રકઝક	સારા=સાબું	નકામો=ફોકટ
વઢવા=લઢવા	લોટ=આટો	હસાબ=ગણતરી
ધીમા=શાંત	કણુક=લોટમાં પાણી	ઉપયોગ=અર્થ
	નાખી લોંદા જેવું	પૈસાદાર=પૈસાવાળો

સવાલ—માંદા અને દાંત વગરના માણસને કયો ખોરાક વધારે ઉપયોગી ? તેનું કારણ શું ? ભાત શી રીતે બનાવે છે ? રોટલી શેની બનાવે છે ? ધઉંની રોટલી શી રીતે બનાવે છે ? ગરીબ માણસો ધઉં કેમ ખાતાં નથી ?

પાઠ ૫૨.	ધમ્મા=મરજી	નિજાળ=ઠેકાણું
મધપુડો=મધમાખીઓ	નર=પુરુષ	મનોહર=મોહ પમાડનાર
બનાવલો પુડો	છ ખુણાવાળા=છ ખુ-	એ=બનાવે
લટકતો=ટિંગાતો?	ણાના આકારના	તત્કાળ=તરત
વાધરી=શિકારી	જન્મ=જિંદગાની	ચૂસી=સોષી
કામળો=બીનનું લુગડું	રક્ષણુ=અચાવ	સરે=થાય
ધુણી=ધુમાડો; દેવતા	ડંખ=ચટકો	ગુણુ=ફાયદો; લાભ
સળગતાછાણાનો ધૂંઓ	પેસવા=દાખલ થવા	તમામ=અધું
ધરઆર વગરના=રખડતા	દયા=રહેમ	તજે=છોડી દે.
પારકો=પરાયો; ખીજનો	કવિતાના અર્થ	ઉઘોગી=મહેનતુ
ચીજ=વસ્તુ	હુજર=કસબ; કારીગીરી	પંકાય=વખણાય

સવાલ—મધપુડો કાણ ખાધે છે ? અને તે કયાં કયાં ખાંધે છે ? મધ કયાંથી લાવે છે ? મીણ શેમાંથી બનાવે છે ? મધપુડામાં કેટલી જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઈ કઈ ? રાણીનું કામ શું છે ? મધ

પહેલા ધોરણનો મુખ્યગણિત શિક્ષક ચોણા બે આના [૨૭]

પુડાનાં ખાનાં કેટલા ખુણાવાળા હોય છે ? ખાનાં કેટલી જાતનાં હોય છે ? ઈંડાં કયા ખાનામાં મૂકે છે અને તે કાણ મૂકે છે ? માટા ખાનામાં કયા ઈંડાં મૂકવામાં આવે છે ? રાણી અને કામ કરનારી માખીમાં શો ફેર હોય છે ? કામ કરનારી માખીએ શું શું કામ કરે છે ? નર અને માખીમાં શો ફેર હોય છે ? નરને મારી નાખવાનું કારણ શું ? મધ અને મીણનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શું જિજ્ઞાસુ બેવી ?

પાઠ પડ.	નખળું=કમજોર	ખીકણુ=ખીએ એવો
શેખ=મુસલમાનની એક જાત	જોડાએલાં=સંધાએલાં	ધસીને દોડે છે=દુમલો કરે છે
અતક=પાણીવાળી જગામાં રહેનાર પક્ષી	દાઢ=ખેવડા દાંત	માંજર=કલગી
પીછાં=પીંછ	અણીદાર=તીણા	દીપે છે=શોભે છે
ચીકટ=ચિકાક	ગળી જાય છે=હતારી દે છે	ખોતરવાની=ખોદવાની
મિંજતું=પલજતું	જળજે=સાયવે	વહાણુંવાય=સવાર ચાય
	દાંડી=છુપાવી	

સવાલ—અતક કેવી જગામાં રહે છે ? અતકનું શરીર કેમ મિંજતું નથી ? અતક શું ખાય છે ? અતકની ચાંચ કેવી હોય છે ? અતકને પાંખ છે ત્યારે કેમ ઉડી શકતી નથી ? અતકને કેટલા પગ હોય છે ? દરેક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને કયાં હોય છે ? આપણે પાણીપર ચાલી શકતા નથી અને અતક શા માટે ચાલી શકે છે ? અતક ખોરાકના કકડા કેમ કરી શકતી નથી ? મરધા અને અતકની ચાંચમાં ફેર શું ? મરધા પાણીપર કેમ ચાલી શકતા નથી ? મરધી છે કે મરધો તે શી રીતે જોળખી શકાય ? મરધા શા માટે પાળતા હશે ? મરધા કાણુ પાળે છે ? મરધો ક્યારે ક્યારે બોલે છે ને શું બોલે છે ?

જવાબ—મરધો બોલે છે તે પરથી સવાર ને બપોર સમજાય છે.

૨૮] ચૈથા ધૌરણનો મુખગાલુત શિક્ષક ત્રણ આના.

પાઠ પઠ.	માળો=પક્ષીનું ઘર	લગી=જુધી
કાખરી=કાખર ચીતરી	ખુણેખોચરે=ખુણામાં	રઝળાને=રખડીને
રૂ=કપાસમાંથી કપા-	દરેક ફેરે=દરેક વખતે	ફાયદો=ગુણ
સીઆ કાઢી લીધા	ભુગ=આસમાની	વીણીવીણીને=શોધી
પછી જે રહે છે તે	ટપકાં=છાંટ	શોધીને
તણખલાં=તરણાં		ભો=ખીક; ડર

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો. ચકલીની ચાંચ કેવી હોય છે? ચકલી કેવા કેવા રંગની હોય છે? ચકલીને એક એક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને તે કેવી રીતે હોય છે? ચકલી ક્યાં રહે છે? માળા શેના ખનાવે છે? ચકલી વરસમાં કેટલીવાર ઈંડાં મૂકે છે? ખનનાં ક્યાં સુધી ખવડાવે છે? ચકલી શું શું ખાય છે? ચકલી દરેક ફેરે કેટ કેટલાં ઈંડાં મૂકે છે? ઈંડાંનો રંગ કેવો હોય છે? ચકલી ખેડુતને શો ફાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે? ચકલીને કોની કોની ખીક હોય છે? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શું?

પાઠ પપ.	ચપટા=ખેડોલા	ભલું ચાલનાર
દેખાવ=શોભા	ભુસું=થુલું	ધણી=માલીક
ગરદન=ખોચી	દાણા=અનાજ	પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
કેશવાળી=ઘોડાની ગર-	મજલ=મુસાફરી અંતર	શરત=હોડ; હારજીત
દન પરના વાળવાળી	પાણીદાર=જોરવાળી;	ટટી=કામડાની વાડ
નક્કરે=સંગીન	ઝડપથી દોડનાર	કુદાવે=ફલંગ મરાવે
સપાટ=સરખી	અરખી=અરખસ્તાન	જીન=ચામડાનું પત્તાણુ
લગામ=દોર	નીમકહલાલ=ખાય તેનું	સવારી કરે છે=ખેસી
તીણું=ધારવાળા	ભલું કરનાર; ધણીનું	મુસાફરી કરે છે

સવાલ—ઘોડાની ગરદન પરના વાળને શું કહે છે? કેશવાળી કોને કોને હોય છે? ઘોડો સપાટ જમીનપર સપાટાખંધ દોડી શકવાનું કારણ શું? એના કાન કેવા હોય છે? લગામ ક્યાં ધાલે છે?

બીજી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ત્રણ આના. [૨૯

ક્યા કાંત વડે ખોરાક કાપે અને ક્યા વડે ચાવે છે ? ઘોડો શું શું ખાય છે ? નાળ શા માટે જડાવે છે ? ઘોડાનો રંગ કેવો હોય છે ? ઘોડાની કઈ કઈ જાતો છે ? ઘોડામાં ક્યા ક્યા ગુણુ છે ? ઘોડો શા શા ઉપયોગમાં આવે છે ? ઘોડો કેટલા વરસ સુધી જીવી શકે છે ?

શેઠ=સાહુકાર	એવું: જીદી; હઠીલું	કલાગર=કલા પ્રમાણે
નાળખંધ=નાળ જડનાર	ઠાઠ=અ કલ વગરનો	ચાલનાર
ફેર=તફાવત	નવાધ=અચરતી	ટડું=નાનો ઘોડો
જૂમખો=જથો	મહેનતુ=મહેનત કરે	ખચ્ચર=ગધેડી ને ઘોડા-
ખોખારો=હલુહલુ તે	એવું	ના સંગમથી પેદા
ભુંકવું=ગધેડાનું ખોલવું	ધીરજવાળું=દુઃખ ખ-	ચએલો તે
અડીઅલ=અડી જાય	મનાર	વાળ=નિમાળા

ઘોડો, ખચ્ચર અને ગધેડાનો મુકાબલો—ત્રણને બે આંખ, બે કાન, ડોકું, મોં, માથું. પીઠ, પુછડું, અને ચાર પગ હોય છે, ત્રણેનું મોં લાંબું હોય છે. ત્રણેના શરીરપર ટુંકા વાળ છે, પગને તળીએ જાળ દાખડા છે. ઘોડા અને ખચ્ચરના ડોકપર કેશવાળી હોય છે. ઘોડા ને ખચ્ચરના પુછડીપર મોટાં લાંબા વાળ આપે પુછડે હોય છે, ખચ્ચર ને ગધેડાના કાન મોટા હોય છે ગધેડા કરતાં ખચ્ચર મોટું, ને ખચ્ચર કરતાં ઘોડો મોટો હોય છે.

પાઠ પઠ.	ભાગ	છેડો=નાકું
ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય	તાળવું=મોઢાની અંદર નો ઉપલો ભાગ	મૂળ=શરૂઆત
વાના=વસ્તુ	ભવાં=ભમર; આંખ ઉપ	ગળું=મોચીની પછવાડેના ભાગ
ધડ=મોચીથી પગ સુધીનો ભાગ	રના કમાનદાર વાળ	વચ્ચે માળે=વચ્ચોવચ્ચ
ડોકું=ધડની ઉપરનો	પોપચું=આંખનું ઢાંકણ	કેડ=કંમર
	ખાળે છે=અટકાવે છે	દીંચણું=ધુંટણું

૭૦] પાંચમી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક ચાર આના.

શરીર વિષે—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકું ને ધડ છે. ડોકામાં માથું, (માથા ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે તે પર વાળ જીગ છે) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ નાક, મોઢું, મોઢાની આંદર જીભ, દાંત તાળવું છે. ગાલ, ગળું, બોચી, દાઢી અને હડપચી છે, ધડમાં બ હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, ડુંડી, પેદું, કેડ, વાંસો, બે પગ, જાંઘ, ઢોંચણ, નળા, પાટલી તળીજી, એડી અને છુટી છે.

પાઠ પઠ.	રીકર=ચિંતા	જ્ઞાન=સમજ
આકાર=ધાટ	ધ્યાકો=અવાજ	

સવાલ—ઇંદ્રિયો કોને કહેવી ? ઇંદ્રિયો કટલી છે ને તે કષ્ટ કષ્ટ ? આંખ, કાન, નાક, જીભ અને ચામડીનો ઉપયોગ કહો. આંખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય ? જ. રંગ, આકાર અને ચળ-કાટ. હાથ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય ? જ. ભાર કે હલકું, પોચું કે કઠણ, લીસું કે ખરબચડું; ટાઢું કે ઉતું. અને આકાર. કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થના કયા ગુણ જાણાય ? નાક વડે વાસ; કાન વડે અવાજ અથવા રણકો; જીભ વડે સ્વાદ.

પાઠ પઠ.	અને વાદળી	વાતું સુતરાઉ લુગડું
રંગરેજ=રંગારો	ઝાંખા=તેજ વગરનાં	ગળીનો રંગ=કાળો રંગ
છુટી=રજ	સેલાં=ફૂપટા	વત્તા=વધારે
મૂળરંગ=ત્રાલ, પીળો	સાક્ષા=આયડીને પહેર-	ખુલતા=ખદાર પડતા

સવાલ—રંગરેજ શું કામ કરે છે ? મૂળ રંગ ગણાવો. કીરમજી રંગ બનાવવાની રીત કહો. કીરમજી રંગથી કયા કયા લુગડાં રંગાય છે ? કેસરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો ? કેસરીઓ રંગ કહેવાતું કારણ શું ? લીલો, નારંગી, તપખીરી. અને કયાઈ રંગ શી રીતે બનાવવો ? ઘેળા રંગમાં થોડો કાળો રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ બને ? ઝાંખો લુગો રંગ શી રીતે બને ? ખુલ્લો વાદળી રંગ બનાવો. ગુલાબી શું શું મેળવીને બનાવે છે ? મૂળ રંગ પરથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે ?

પાઠ ૬૦.	છોટ=તરેહવાળું કપડું	ગરબ સારે છે=કામ
હધાડો=નાગો; લુગડાં	જંગલી=સમજણ વગ-	કરે છે
પહેર્યા વગરનો	રના	બીંગડાં=જાડાં પડ
કાંતી=સુતર કાઢીને	છાલ=છોડું	જમદાની=ત્રીણું પુટા-
વણે છે=ખનાવે છે	રંગદાર=રંગવાળા	દાર લુગડું
દોશીવાણીઓ=કાપડીઓ	ઢાંકણ=કવર	આસ્તો=સુતરાઉ કપડું
	રંગવાટી=ત્રીણા વાળ	ખાદી=દોટી

સવાલ—લુગડાં પહેરવાથી શો ફાયદો ? જિન એટલે શું ? જિનનું કયું કયું કાપડ બને ? ઘેટાને કેમ ટાઢ વાતી નથી ? જિન સિવાય ખીજા શેના લુગડાં બને છે ? ક્યાં ક્યાં થાય છે ? રૂના લુગડાં શી રીતે બને ? રૂના ક્યાં ક્યાં લુગડાં થાય છે ? જંગલી લોકો જિન અને રૂનાં લુગડાં પહેરતાં નથી ત્યારે કેવાં કેવાં લુગડાં પહેરે છે ? પશુ પક્ષીને લુગડાં પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી ?

કવિતાની સમજૂતી.

૫ કવિતા ૧. પાઠ ૨. સવારના પહોરમાં શું શું બને છે તેની હકીકત.

હે ! મારા વહાલા દીકરા તું ઉઠ. જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે. રાત પુરી થઈ ને સવાર પડી. પૂર્વ દિશામાં સુરજ ઉગવાની તૈયારી થવાથી અજવાળું થયું; તેથી જાત જાતના રંગો દેખાય છે અને ઝાડનાં પાંદડાં હાલે છે માટે હો મારા વહાલા દીકરા તું ઉઠ. જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે મરઘા કુકરે કુકરે કરે છે અને કાગડા કા કા કરે છે; શોભિતા મેના પોપટ અને મોર મીઠા બાલ બોલે છે. (ટેક) (૨) સુરજના ઉગવાથી ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું પડ્યું; અને તારાને પ્રકાશ દેખાતો બંધ થયો; મેતલબ કે તારા દેખાતા નથી, તેથી ચોર લોકો ઝંખવાઈ ગયા અને સંતાઈ જવાને ગલી કૂંચી શોધે છે (ટેક ૩) ભગત હથરનું દયાન ધરે છે. અને ગવૈયાઓ ગાયન ગાય છે; ઉદાર માણસો ધણુ દાન આપે છે, અને મુલાજ નિમાજ પઢવાને માટે યુમ પાડે છે, (ટેક ૪) સુરજ ઉગ્યો તેથી

૩૨] બીજા ધોરણ માટે મુખ્યગણિત ને “ડિક્ટેશન શિક્ષક”

રાતનું અધાર્જનું રહું બમરો ગુંગું અવાજ કરી રહ્યો છે અને કમળના ફુલની પાંખડીઓ ખીલી છે (ટક) (૫) જેમ જેમ સુરજનું અજવાળું વધારે વધારે પડતું જાય છે મતલબ કે જેમ જેમ દિવસ ચઢતો જાય છે તેમ તેમ માણસા ધંધે વળગવાને માટે હોસિલા બને છે. પક્ષીઓ આકાશમાં દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે (ટક) (૬) ઝાડ, વેલા. ફળ અને ફૂલ, બૂલ વગર એટલે નિયમસર ખીલે છે. થણાં પક્ષીઓ એકઠાં થઈને તાણું અનાજ ખાવાને માટે જાય છે. (ટક) (૬) હે બાધ તું ખુસી થઈને પરમશ્વરનું નામ દહને ઉઠ અને મન દહને પાઠ વાંચ એમ મા પોતાનાં છોકરાને કહે છે. (ટક) (૮)

કવિતા ૨. પાઠ ૫. સોખત તેવી અસર.

જેને જેવી સોખત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોખત તેવોજ પ્યાર તેનામાં આવે, (૧) જેને જેવી સોખત તેનાં જેવાંજ તે કામ કરશે; જેને જેવી સોખત તેવીજ જગ્યાએ તે જઈને ઉભો રહેશે (૨) સારી સોખતથી સારો થશે, અને નહારી સોખતથી નહારો થશે, સારા મહેતાજીની સોખતથી વિદ્યા બણે અને નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગુણવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે કેળવાય તો નસીબવાન થાય છે.

કવિતા ૩. પાઠ ૧૦. ફરી ફરીને કામ સારું કરવા આખત.

કરોળીઓ જળ ખનાવતાં બોંય પર પડી જાય છે ત્યારે ગભરાય છે અને વગર તૂટેલાં (આખા તાર ઉપર ચઢવાને માટે (ફરીથી) જાય છે તેણે (કરોળીઓએ) તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માંડી પણ તરત નીચે પડ્યો અને ઉપર ચઢવાના કાંધ ઉપાયમાં ફાળ્યો નહીં (૨) એવી રીતે (પડ્યો અને ચઢતો ચઢતો) ફરી ફરીને એત્રણ વાર મંડ્યો રહ્યો તોપણ તેમાં ફાળ્યો નહિ ત્યારે ફરીને ચઢવાને તૈયાર થયો. હિંમત રાખીને ઉમંગથી તે છટ્ટીવાર ચઢવાને મંડ્યો રહ્યો તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નડકી જળામાં જઈ પહોંચ્યો (૪) જે તે કરોળીઓએ ફરી ફરીને ફાળજીથી મહેનત નહિ કરી હોત તો પગ તળે છુંદાઈને વગરે મોતે મરી જાત. (૫)

એ પ્રમાણે (કરોળીઆની પેઠે) જે માણસો મનમાં કાળજી રાખીને આજસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ધણોજ ફાયદો મેળવે.

સાર—સારું કામ ફરી ફરીને હિમ ગથી કરવું.

કવિતા ૪. પાઠ ૧૫ ઓ. હળીમળીને રહેવા વિષે.

આપણે બંને જણુ ભાઈ અને બેન મળી સંપીને (હળીમળીને) રમીએ તો સુખ થાય અને મજા પડે, પણ જે લડીએ કે કુછએ કરીએ તો ધણી દીલગીરી થાય. આખરુ જોઈથી થાય. અને લોપા નહાઈ બોલે (૧) હે ! જેરાવર બાપ પરમેશ્વર તું અમને હંમેશાં સંપ આપ, (હળીમળીને રહેવાની ખુદ્દિ આપ) જોયા કરીને અમારા દહાડા સુખમાં જાય અને કોઈ દિવસ જનાણુ કંદાસ થાય નહિ. (૨) છોકરા હળીમળીને રમે જમે અને ગીતો ગાય તો મા મનમાં ધણી ખુશી થાય, (૩) સાર—ભાઈબેન સાથે સપસંપીને ચાલવું.

કવિતા ૫. પાઠ ૧૭. વગર વિચાર્યું ન કરવા વિષે.

જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે તે પાછળથી દીલગીર થાય છે, જુઓ એવા (વગર વિચારનાં) કામ કરવાથી ધણાના જીવ જાય છે. (મરી જાય છે) (૧) સાર—કિતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવું નહિ.

કવિતા ૬.

પાઠ ૨૫.

કુહાડી.

નાનો છોકરો બાપની કુહાડી લઈ જેરાવર ડાહ્યા મરદ બન્યો તે જે કંમ ચીજ જુએ તે ધા મારીને કાપે, એમ રમતો ગામને પાદરે તળાવપર ગયો. (૧) ત્યાં (તળાવમાં) માછલાએ જરા પાણી હલાવ્યું, તેથી છોકરાએ પાણી અંદર કંકડ જોયું એટલે છેકરો મનમાં ખીધો તેથી કુહાડી પાણીમાં પડી ગઈ ને વખતે તે

બહુ ઘાંટો પાડીને રડ્યો, (૨) હંમેશાં પાણીમાં અ.મ તેમ ડોલ્યા કરતાં અને સમાઈ જતાં એવાં દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સાંભળીને (પાણી ઉપર) આવ્યાં, દેવી બોલી કે આ રૂપાની કુહાડી ભે, પણ છોકરો કહે છે કે હે! માતા, મારી કુહાડી એવી નથી (૩) બીજી વખત સોનાની કુહાડી લાવીને બતાવી ત્યારે માથું ધુણવીને (ના કહીને) છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી, મને તો મારી કુહાડી ધણી ગમે છે, માટે હે! દયાળુ માજી તમે પાણીમાંથી મારી કુહાડી કાઢી આપો. (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી અને છોકરા સાથે બોલ્યાં (છોકરાને કહ્યું) કે તને સુખ અને દોલત મળજો. અને પરમેશ્વરની મહેરબાની થશે.

કવિતા ૭.

પાઠ ૩૩.

પરમેશ્વરની મોટાઈ.

જગતના બનાવનાર (પરમેશ્વર) આ દુનિયામાં ધણીજ સારી બનાવટ કરી છે. તેણે આ દુનિયામાં નાના મોટા એમ ધણી જાતના જીવો બનાવ્યાં. (૧) તરેહવાર રંગના ખીલનાં ફૂલો, ગાયન ગાતાં પક્ષીઓ અને સારા રંગવડે શોભતાં ઝાડનાં પાંદડાં તથા પક્ષીની પાંખો તેણે બનાવ્યા છે. (૨) વળી પરમેશ્વરે મોટા મોટા પહાડો, બેખડો, દરીઆ, નદી, ઓવારા અથવા પહાડમાંથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જંગલના રસ્તા વગેરેની આવી શોભિતી બનાવટ બનાવી છે. (૩) શિઆળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે. અને ઉનાળામાં સુરજનો તાપ નક્કી ધણો પડે છે. (૪) ચોમાસાની ઋતુમાં વરસાદ વરસે છે, જાડોપર ફળો લટકતાં દેખાય છે અને મોરનો મીઠો અવાજ સંભળાય છે. (૫) અજવાળીઆમાં ચંદ્રનું અજવાળું આનંદ આપે છે, અને અંધારીઆમાં તારાના પ્રકાશનો

પહેલા ધોરણનો મુખ્યગણિત શિક્ષક યોજના બે આના ઉપ

રંગ શોભિતો દેખાય છે. (૬) રમવાને અને મેળ મેમનવાને માટે મોટાં મેદાનો બનાવ્યાં છે, વળી પાણીમાંના વેલા અને તેના પાંદડાં કેવાં તરે છે. (૭) હું પરમેશ્વર, તેં જીવોને માટે આખી સાંભળવાને માટે કાન આપ્યાં છે, અને ખોલવાને માટે જીભ આપી એ સારું કર્યું છે. (૮) વળી દાંત આપ્યા તેની સાથે ખાવનો ખોરાક આપીને આપણા પર બહુ ઉપકાર કર્યો છે હું. પેદા કરનાર (પરમેશ્વર) તેં જે જીવિત કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી. (૯) સારું—પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ બનાવી છે, તેનો પાડ વળવા માટે દરેકજા તેની શક્તિ કરવી.

કવિતા ૮. પાડ ઉપ. પાનખર ઋતુ (વસંત ઋતુ) માં

શું શું બને છે તેની લકીકત.

મોટા વડના ઝાડ પર પથરાએલા વેલા તે જાણે તંબુ ઉભો કર્યો હોયની? એવું દેખાય છે. તંબુપર જેમ વાવટા ફરકતા હોય તેમ કેળ, નાળિયેરી અને તાડનાં ઝાડ તે ધમ્મ વાવટા જેવા જણાય છે. (૧) ઝાડનાં પીળાં અને પાકાં પાંદડાં હોય તે ખરીને જમીનપર પડે છે. પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે, તેથી ઝાડ શોભિતું દેખાય છે. (૨) વસંત ઋતુમાં જીવનાં પાંદડાં પાકાં થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવાં પાંદડાં પુરી નીકળે છે, કોયલ મધુરા શબ્દ બોલે છે, તીતર કમ્પુતર અને ખીજાં ઘણાં પક્ષીઓ સારા રાગથી ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે. (૩) લોહા કેસુડાનાં ફૂલનો (કેસુડો) રંગ ઘેળીને હોળી રમે છે. એટલે રંગની એક ખીજ પર પીચકારી મારે છે બાગમાં પુઆરાં ઉડાડે છે અને બાગમાં તથા એકમાં પાણી છાંટે છે મતલબ કે પાણીનો

૩૬] સુરત શહેરનો “ભૂજોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

છટકાવ કરે છે. (૪) બમરા ગુ ગું અવાજ કરે છે. અને ઝાડો પર તરેહવાર ધણું રજો દેખાય છે; આંખા ઉપર મોર આવવાથી તે શેભે છે, અને ચોતરફ ચાંદની શેભી રહે છે. (૫) માણસો લહેજતથી (પ્રશીયી) શિખંડ ખાય છે અને ઠંડું પાણી પીએ છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફના પવનથી શરીર સુખી રહે છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં દરીઓ હોવાથી પવન ઠંડો આવે છે.

કવિતા ૯.

પાઠ ૪૭.

ખેડુત વિષે.

અરે ! ખેતી કરનાર, તું ખરેખર જગતનો ખાપ ગણાયો છે. કારણ કે તું ખેતી કરે છે તેથી બધા પ્રાણીને ખોરાક મળે છે. આ આખી દુનિયાનું પોષણ કરનાર પણ તું જ જણાય છે. (૧) તું કપાસ, ફળ, ફૂલ, ઘાસ અને અનાજ પકવે છે, તોજ બધાં પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો પ્રશીયી કપડાં પહેરે છે. (૨) તું વરસાદ ને તડકા વેઠે છે અને વળી ધણી મહેનત કરે છે. તેથી તું શરીરે જખરો બને છે અને હંમેશાં સંતોષથી ફરે છે એટલે સંતોષી રહે છે (૩) ખેતી નકકી સૌથી સારી છે, વળી તે પારકાના પર ઉપકાર કરનારી છે. તું કાળજીથી ખેતી કરે છે. અને જગતને સારી શિખામણ આપે છે, કે તમે મારી પેઠે મહેનત કરશો તો જખરા સંતોષી અને પારકાનું બલું કરનારા થશો. (૪) કહેવત છે કે “ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નફાટ નોકરી, નિદાન બીખ, એટલું ન આવડે તો દલાલી શીખ”

કવિતા ૧૦.

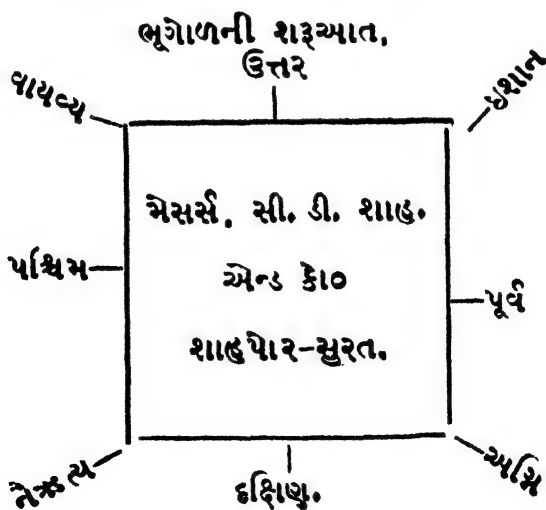
પાઠ ૫૩.

મધમાખી.

હે ! મધમાખી તું મહેનતુ છે, અને વળી કારોગરીની નિશાળ છે, (કારોગરીની નિશાળ કહેવાનું કારણ એ કે મધપ્રદાન

ત્રીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના [૩૭]

ખાના જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઇ શકે નહિ) મનને મોહ પમાડે એવો મધપુડો બનાવે છે, અને તરતજ તેમાં રસ મૂકે છે. (૧) મીઠું મધ ચૂસી લઇને તેનું મીઠું બનાવે છે, તેથી (મધ અને મીઠુથી) ધણા કામ થાય છે અને તે ધણોજ ફાયદો કરે છે. (૨) તું નાનું સરખું જીવડું છે પણ મોટું ઉપયોગી કામ કરતું જણાય છે વળી તું ડાહી ને ચોક્ખી દેખાય છે. તેથી તારું જોઇને બધા ડાહ્યા માણસો આજસ છોડી દે છે (૩) કાડી, કરો-ળીઆ અને મંકોડા વગેરે જે મહેનતુ જીવડાં કહેવાય છે. તેમાં પણ તુંજ વખણાય છે. મતલબ કે એ બધાં જીવડાં કરતાં તું વધારે મહેનત કરે છે. સાર—માણસે ઉદ્યોગી અને હુનરી થવું.

૩૮] ચાથા ધૈરણનો સુખનાથુત શિક્ષક ત્રણ આના.

દિશા—(સ. ૧) દિશા કેટલી છે ? ઉ. ચાર. (સ. ૨) દિશાનાં નામ દો. ઉ. ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ. (સ. ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો ? ઉ. સુરજ ઉપરથી. (સ. ૪) સુરજ પરથી દિશા ઝોળખવાની રીત બોલો. ઉ. જે દિશામાં સુરજ જાગે તે પૂર્વ, આથમે તે પશ્ચિમ, સુરજ સામું મેં કરી હોવા રહેતાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ. (સ. ૫) સુરજ ખીલકુલ ન દેખાય તો શા વડે દિશા પારખશો ? ઉ. ધ્રુવના તારા ઉપરથી. (સ. ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો. ઉ. ધ્રુવનો તારો હંમેશાં ઉત્તર દિશામાં જાગે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ, જમણા હાથપર પૂર્વ ને ડાબા હાથપર પશ્ચિમ. (સ. ૭) જે ધ્રુવના તારાને નહિ ઝોળખતા હોય તો તેને માટે ખીજું સાધન છે ? ઉ. હોકાયંત્ર. (સ. ૮) હોકાયંત્રપરથી કઈ દિશા જાણી શકાય ? ઉ. ઉત્તર દિશા. (એની સોય હંમેશાં ઉત્તર દિશાપર રહે છે) (સ. ૯) દિશા જાણવાથી શું ફાયદો ? ઉ. ફત્તાણી જગાથી ફલણી જગે કઈ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઈ દિશામાં આવે તે માત્રમ પડે છે (સ. ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી ? ઉ. નકશા સામું મેં કરી હોવા રહીએ તો માથા તરફની ઉત્તર, પગ તરફની દક્ષિણ જમણા હાથ તરફની પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ. સૂચના—ચિત્રમાં નકશાની દિશા બતાવી છે.

ખુણા—(પ્ર. ૧) ખુણા કેટલા છે ? ઉ. ચાર. (પ્ર. ૨) ખુણા નાં નામ બોલો. ઉ. અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન. (પ્ર. ૩) ખુણા પારખવાની રીત બોલો. ઉ. પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈઋત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય, અને ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન.

રાજકીય ભૂગોળ.

મહેસુલી ખાતું—(પ્ર. ૧) મહેસુલી ખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. જમીનની મહેસુલ ઉધરાવી તેનો હિસાબ રાખે છે. (પ્ર. ૨) ગામ ની મહેસુલ ઉધરાવનાર કોણ હોય છે ? ઉ. તલાટી. (પ્ર. ૩) તલાટીને મદદ કરનાર કોણ હોય છે ? ઉ. મુખી. (પ્ર. ૪) તલાટી ને મુખીના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. મામલતદાર. (પ્ર. ૫) મામલતદાર માજિસ્ટ્રેટ ક્યારે કહેવાય ? ઉ. ઇન્સાફનું કામ કરે ત્યારે. (પ્ર. ૬) મામલતદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? ઉ. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટર. (પ્ર. ૭) આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. કલેક્ટર (પ્ર. ૮) કલેક્ટર શું કામ કરે છે ? ઉ. મહેસુલી, પોલીસ, મ્યુનિસિપલ, હરિપતાલ, અધિકામ વગેરે ખાતાપર દેખરેખ રાખે છે. (પ્ર. ૯) કલેક્ટર ઇન્સાફનું કામ કરે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય ? ઉ. ડિસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટ. (પ્ર. ૧૦) કલેક્ટરને પોલિટિકલ એજન્ટ ક્યારે કહે છે ? ઉ. જ્યારે દેશી રાજ્યો સંબંધી કામકાજપર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે ત્યારે.

પોલીસ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોલીસખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. ભોડોના જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. (પ્ર. ૨) ગામડામાં પોલીસ અધિકારી કોણ છે ? ઉ. પોલીસ પટેલ, મુખી. (પ્ર. ૩) તાલુકાના પોલીસના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. ફોજદાર. (પ્ર. ૪) ફોજદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? ઉ. ડિસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર. (પ્ર. ૫) ફોજદાર અને ડિસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

દિવાની ખાતું—(પ્ર. ૧) દિવાની ખાતું શું કામ કરે છે ? ભેષ્વરેજનો ઇન્સાફ કરે છે. (પ્ર. ૨) સહરના રૂ. ૫૦૦ ની

લેણદેણનો ધનસાફ કરનારી કંઈ કોર્ટ છે અને તેના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. રમોલકોઝ કોર્ટ. અને તેના ઉપરીને રમોલકોઝ જજ કહે છે. (પ્ર. ૩) તાલુકામાં લેણદેણ ધનસાફ કરવાને કંઈ કોર્ટ છે? અને તેના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. સેકન્ડ ક્લાસ સળજજ કોર્ટ અને તેના ઉપરીને સળજજ (મુનસફ) સાહેબ કહે છે, (પ્ર. ૪) શહેરમાં સળજજ કોર્ટો કંઈ છે? ઉ. ફર્સ્ટ ક્લાસ અને સેકન્ડ ક્લાસ (પ્ર. ૫) જિલ્લામાં ધનસાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કાણુ છે ને તે શું કામ કરે છે? ઉ. ડિસ્ટ્રીક્ટ જજ. તેઓ લેણદેણ સંબંધી બારે દાવા ચુકવે છે. ફોજદારી અપીલ સાંભળે છે. (પ્ર. ૬) ડિસ્ટ્રીક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતામાં કયા કયા અધિકારી છે? ઉ. રમોલકોઝ જડજ અને સળજજ.

વૈદક ખાતું—(પ્ર. ૧) વૈદક ખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. માંદા માણસની માવજત કરે છે તથા તેમને દવા આપે છે. (પ્ર. ૨) મોટા તાલુકાઓમાં વૈદક અધિકારી કાણુ હોય છે? ઉ. હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ (પ્ર. ૩) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના હાથ નીચે કાણુ હોય છે? ઉ. કંપાઉન્ડર (દવા આપનાર) (પ્ર. ૪) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ ના ઉપરી કાણુ અને તેઓ કયાં રહે છે? ઉ. સિવિલ સર્જન, તે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં રહે છે.

બહોર બાંધકામ ખાતું—(પ્ર. ૧) બહોર બાંધકામ ખાતું શું શું કામ કરે છે? સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાંધે છે, તેમજ સમગ્રે છે. (પ્ર. ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકામાં કાણુ હોય છે? ઉ. એવરસીઅર (પ્ર. ૩) એવરસીઅરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. એક્ઝિક્યુટીવ ઈન્જનેર,

બીજા ધોરણ માટે અંકગણિતનાં મનોચત્તન ચાર આના. [૪૧

કેળવણી ખાતું—(પ્ર. ૧) આસિસ્ટન્ટ માસ્ટરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. મહેતાજી (પ્ર. ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે જિલ્લામાં કોણ છે ? ઉ. ડેપુટી એન્જ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર (પ્ર. ૩) ડેપુટી એન્જ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરને મદદ કરનાર કોણ ? ઉ. આસિ. ડે. એ. ઇન્સ્પેક્ટર અને તાલુકા માસ્ટરો.

મ્યુનિસિપલ ખાતું—(પ્ર. ૧) મ્યુનિસિપાલીટી શું શું કામ કરે છે ? ઉ. રસ્તા સાફ કરવાનું, દીવાગતી સળગાવવાનું, સડકો પર પાણી છાંટવાનું, લોકોની સુખાકારી સંભાળવાનું, શરૂઆતની કેળવણી આપવાનું વગેરે. (પ્ર. ૨) મ્યુનિસિપાલીટીનો ખર્ચ ક્યાથી નમે છે ? ઉ. જકાત, જનરેશન, ઘરવેરો, નળવેરો, વગેરેથી. (પ્ર. ૩) મ્યુનિસિપાલીટી ક્યા ગામમાં હોય અને ક્યા ગામમાં ન હોય ? ઉ. પાંચ હજાર કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યાં મ્યુનિસિપાલીટી હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યાં ન હોય. (પ્ર. ૪) મ્યુનિસિપાલીટીનો કારભાર કોણ ચલાવે છે ? સરકાર તરફથી નિમાયલા અને પ્રજા તરફથી ચુંટી કઢાયલા સભાસદો. (પ્ર. ૫) એ સભાસદો શા નામથી ઓળખાય છે ? ઉ. કમિશનર (પ્ર. ૬) મ્યુનિસિપાલીટીમાં સૌથી ઉપરી કોણ અને તેને મદદ કરવાને કોણ કોણ હોય છે ? ઉ. પ્રેસિડન્ટ અને તેને મદદ કરવાને કમિશનર અથવા ચીફ ઓફિસર સેક્રેટરી. ઇન્સ્પેક્ટરો ને કારકુનો વિગેરે.

લોકલબોર્ડ ખાતું—(પ્ર. ૧) લોકલબોર્ડ ખાતું શું શું કામ કરે છે ? ઉ. કુવા, તળાવ, રસ્તા વગેરે બાંધવાનું, તથા સમરાવવાનું અને કેળવણી આપવાનું. (પ્ર. ૨) લોકલબોર્ડ ખાતોનો ખર્ચ શી રીતે ચાલે છે ? ઉ. સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે તે

૪૨] પાંચમા ધોરણનો “મુખગચ્છિત શિક્ષક” ગ્રંથ આના.

પર દર રૂપીએ એક આનો લોકલક્ષ્મીનો વધારો લે છે તેમાંથી ચાલે છે. (પ્ર. ૩) લોકલક્ષ્મીનો વહીવટ કરનાર મંડળને શું કહે છે ? ઉ. લોકલક્ષ્મીડર. (પ્ર. ૪) લોકલક્ષ્મીનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે ? ઉ. લોકલક્ષ્મી કલાર્ક.

પોષ્ટ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોષ્ટખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. કાગળો બેગીઓ, પારસશી તથા પૈસા એક ગામથી બીજા ગામ લઈ જવા લાવવાનું તથા પૈસા સામગ્રીને તેનું વ્યાજ આપવાનું કામ કરે છે. (પ્ર. ૨) પોસ્ટ ઓફિસના ઉપરીને શું કહે ? ઉ. પોસ્ટ માસ્ટર. (પ્ર. ૩) પોસ્ટ માસ્ટરને મદદ કરનાર કોણ કોણ છે ? ઉ. ડેપુટી પોસ્ટ માસ્ટર, કારકુન, સિપાઈ, ટપાલી.

પરચુરણ—ઉપર સિવાય તારખાતું, જંગલખાતું, સરવૈખાતું, ઐત્રિકલચરખાતું. આખકારી ખાતું, કસ્ટમ ખાતું, નીમક ખાતું, શીતળા ખાતું, રજીસ્ટર ખાતું વગેરે ઘણા ખાતાં છે.

સ્થાનિક પેદાસ—ગામમાં કે શહેરમાં કે બિલામાં મુખ્ય પાક થતો હોય તે.

પરદેશ જતી ચીજો—જે વસ્તુની નીપજ ઘણી થાય તે વસ્તુ પ્રદેશ જતી ચીજોમાં ગણવી.

પરદેશથી આવતી ચીજો—ગામ, શહેર કે બિલા પ્રમાણે લોખંડ કામ, કાચ, કાપડ, ઇમારતી લાકડાં વગેરે આવતી ચીજો ગણવી.

વ્યાખ્યા.

શેરી—સામસામી ધરોની હાર હોય તે

મહોદયો—ઘણી શેરી મળીને થએલો ભાગ.

મરુ—શહેરને આછળથી વધેલો ભાગ.

બીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ગ્રંથ આના. ૪૩

ગામ—નાનાં નાનાં ધણાં ધરતી વસ્તી હોય તે.

કરબો—તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ, જેમાં ૫૦૦૦ કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય તે.

શહેર—સારાં મોટાં બજારો, બેઝાંધ અને હારબાંધ ધણાં ધરો હોય તે.

તાલુકો—ધણાં ગામો મળીને થએલો ભાગ, જે મામલતદારના તાબામાં હોય છે.

જિલ્લો—કલેક્ટરના તાબાનો મુલક કે જેમાં ધણાં તાલુકા આવેલા હોય છે તે.

બંદર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું શહેર કે જ્યાંથી ધણો માલ વહાણ મારફતે આવ જાય છે તે.

એજન્સિ—દેશી રાજ્યનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજન્ટના તાબામાં હોય છે તે.

પોલિટિકલ એજન્ટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી.

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી તે.

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે.

પહાડ—જે ધણાં ઉંચા તથા લાંબા પહોળા ટેકરા મળી થએલો હોય તે.

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરાવરમાંથી નીકળીને નિચાણ જગાપર થઇ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે.

સમુદ્ર—મારા પાણીનો ભાગ. આગબોટ વગેરેના માલ લાવવા લઇ જવાનો ધોરી રસ્તો, કે નદીને મળવાનું ઠેકાણું.

મીઠું બંદર—મીઠું પકવવાને મુકરર કરેલી જગ્યા.

(હજી આવનારું ઠેકાણું)—જે જગાપર ખારીને ખુલી લવાય તે.

૪૪] ચોથી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” આર આના.

અથવા ડુંગરાવાળી જગા કે જ્યાં ચોકખી ને ઠંડી હવા આવે છે.

તીર્થસ્થળ—(જાત્રાનાં ઠેકાણાં) કે જેનું મંદાત્મ્ય ધણે દૂર સુધી જણાતું હોય અને પુણ્જળ જાત્રાળુ આવતા હોય તે જગ્યા.

ડ્રિલ માટે આપેલી સૂચના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં બુઝો ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ.

દરેક રમત ૧૧ સુધી કરાવવી આરે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકવા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧૧) (૧) જમણો હાથ ઉંચો. (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મેં તરફથી લઇ ફેરવીને જમણો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૨) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો. (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૩) (૧) જમણો હાથ ઉંચો. (૨) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૪) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો. (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૫) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મેં તરફથી લઇ ફેરવી જમણો હાથ ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૬) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. (૧) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૭) બેઉ હાથ ઉંચા. (૧) જમણો હાથ માથા ઉપરથી

માં તરફ લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મોં તરફથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૮) ૧) બેડ હાથ સામા લાંબા મુઠીઓ જમીન તરફ.

૨) બેડ હાથ બમણ આમળ લાવતા કોણીઓ પાછલી તરફ

રમત ૧૯) ૧) બેડ હાથ સામા લાંબા મુઠીઓ જમીન તરફ.

૨) હાથ પાછળ લાંબા મુઠીઓ જમીન તરફ

રમત ૨૦) બે પગ વચ્ચે એક પુટનું અંતર રાખવું. ૧) બેડ હાથ ઉંચા, ૨) બેડ હાથ પગનાં આંગળા આંગળ.

પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અધરા શબ્દો.

પરમેશ્વર	વરેમાર્ગ	ભક્તિ	ધર્મશાળા	પૃથ્વી
બતાવ્યું	બાંધ્યું	ચંદ્રમા	સરખ્યાં	ચંદ્ર
ધ્યાન	રહ્યા	પ્રભુ	પર્વ	આવણુ
વસ્ત્ર	ત્રીસ	ચેત્ર	કાઠયો	દાક્ષ
રસ્તો	મળ્યો	ચાલ્યાં	પિત્તળ	લક્કડ
ઝાલો	કહ્યું	પૂજ્યું	ત્રણે	મહીના
ઝાલ્યો	વિધા	મસ્તી	પુત્ર	શીખ્યો
વિચાર્યું	ચઢ્યું	પહોંચાડ્યો	માર્યો	જક્કી
બચ્યું	પ્રાણી	અનણ્યું	સમજાવ્યું	ઉંધ્યા
ફાંચ્યો	પહોંચ્યું	માંડ્યું	આણ્યું	પસ્તાયો
મુકક	ઊઠ્યા	ફર્યો	પહેર્યો	લીડ્યો

૪૬] પાંચમી શોધડીનો ંડકેશન શિક્ષક ચાર આના.

મુકી	ચતન	ચકલિલુ	ચકર	કચ્છ
પ્રમાણે	કયા	કિલો	કિડાડયો	દક
મિત્ર	બોલ્યો	જામ્યો	પાળ્યું	અધું
ધાન્ય	ભાંચું	દોડ્યો	દાખ્યો	કલેશ
કદા	ભાંચ્યો	રામચંદ્રજી	શ્રીરામ	કૌશલ્યા
પ્રધાન	જંત્ર	દપંજી	નિંદ	ધમ્મિ
ધર્યા	માર્યા	ગણકાર્યું	સર્વ	વળ્યું
મંગાવ્યા	ગુસ્સો	વિદ્યાર્થીઓ	મૂર્ખ	ભક્ત
ધર્મિર	નાખ્યું	માર્યા	પસ્તાઈ	ગાઈ
કેળવ્યો	સ્ટેશન	સોંપ્યો	પાળ્યો	નવાડ્યો
ત્રીજાએ	જણાવ્યું	બ્રાહ્મણ	કેંકયું	સાંભળ્યો
ચોકખું	જડ્યું	ગુમાવ્યું	કિંચક્યો	ખુલ્લું
બગાડ્યું	ડર્યો	નિહાળ્યું	હલાવ્યું	ભૂખ્યા
રડ્યુંખડ્યું	આપકર્મી	આપકર્મી	પ્રાર્થના	તીર્થ
દુરમન	પરણાવ્યો	છોડ્યું	મધ્મમાં	લશ્કર
કેંક્યો	ભેડ્યો	ચર્યો	કુલાવ્યું	હંમેશાં
ભૂલ્યો	ધૂજતો	ધૂજે	પહેર્યો	સ્ત્રી
જડ્યો	પુંકળ	સરજાવ્યાં	સૂર્ય	પલ્લવ
સ્હોય	વનરૂપતિ	પશ્ચિમ	ઉત્તર	માસ્તર
સ્હોઈ	વિજ્યા	ભૂસી	વચ્ચે	શીખ્યાં

પહેલી ચોપડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના. [૪૭

મુકાબ્યું	ક્યારડા	વર્ગ	વળ્યા	લક્ષુ
ધનરલાલ	બતાવ્યું	બંદાબસ્ત	દાકટર	ખેડ્યું
લક્ષમણ	નિર્દય	છિદ્રો	સિક્કા	અત્તર
ગિચું	ગુચ્છો	ટકું	ઉત્તમ	અખ
હુક્કર	તત્કાળ	ઉદ્યોગ	વસ્તુ	પ્રીતિ
ટફી	નક્કર	સ્વાદ	હુદ્દી	વત્તા
બાસ્તો	કરાવ્યા	ગવૈયા	તિથિ	પખવાડીઆં
સરૈયા	નિશાન	અટકાવ્યા	ઓસડવેસડ	શિકારી
અભાગીઉં	વિઆય	ગાંધતો	રિસાળ	ઢાંગ
ભાગ્યે	પાટલુન	અનંત	નિરાધાર	ભૂલથાપ
ટપાટપ	પેંતરા	નિરાધાર	ગંડીદડા	કુટુંબ
સોહામણી	અંગેઠી	ઢાંગલી	સહીઅરો	સતાપ
વિવાહ	નિંદ	ખેંચતાણ	બળવંતા	ઝોડઝપટ
માદળીઉં	ધંતરમંતર	ભાંગીતૂટી	કચરોપુળે	હુંફાળા
સરનામું	સિસોટી	મિનિટ	સંદેશો	ઢીમણું
દારડું	હિંચોળે	ફરજંદ	નીમણક	ચીતરામણ
હોશિયાર	ઢેકા	કિનારે	દાનત	ગારમટાળ
ચટાપટા	શિખામણ	સંપત	ખૂબસુરત	બરદાસ
દુઃખ	ખડખડાટ	દુખળા	સંકટ	પારધી
શીંગડાં	જરદી	ધગધગતી	સિંહ	પિએર
ટાંકણે	આચિંતી	રાજપાટ	પ્રમાણે	તડંગધુમ
અઠાઉ	ઉપરાંત	સાહુકાર	તળાવડી	શેલો
ખંતીલા	અંચુઠીઆ	કુકડું	જગપતિ	મહિમા

૪૮] બાળપોથીને “ડિક્ટેશન શિક્ષક” બે આના.

દિશા	કસરતશાળા	આથમણી	દક્ષિણ	વિશેષ
ખુરસી	નિચાણ	અધિકારી	હુંડી	સેકન્ડ
જંતુ	વિષે	કોથળો	કથરોટ	ચંબુ
તાંબાકુંડી	ટંકશાળ	તાંબુ	ચળકાર	મળગરાં
શિરોધ	થાળી	લોટા	ખુજલી	મુપડા
ઝીંઝવે	ધુપેલ	મુંવાળા	તમાકુ	મુગંધ
પાંદડાં	સળંગ	સેંકડો	રાતડીયાં	મહીકાંઠા
ઢબરાં	હળપુણી	ધુસરી	સતોષ	કૌરત
કોઠ	ભોંચ	અથાણું	ચટણી	ફૂલ
પાકટ	વેંત	તાવડા	શિઆળવાં	હિસાબ
સફેદ	ધઉં	રક્ષણ	મધપુડો	ઈંડા
આળસુ	છવડાં	ચીકટ	ભિખારી	ભિંજતું
દાઢ	આંગળાં	નિશાળ	ખુણેખોચરે	નુકસાન
દાખડો	નીમકહલાલ	મુંવાળા	ભુસું	શરત
નાળખંધ	અડીઅલ	ગધેડું	ભૂકે	પુછડી
મુરજ	સાંઠા	સંબંધી	ઠેકડા	ઉદેસીંગ

બીજા ઘોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના.
બીજા ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અઢી આના.

બીજા ઘોરણ માટે “અંકગણિતનાં
મનોચત્ન” ચાર આના.

કેાં કૃત.

॥ નોટો.

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	ના અર્થ	૦-૭-૬
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	પાંચમીના	૦-૮-૦
બીજીના અર્થ	૦-૪-૦	છઠ્ઠીના	૦-૯-૦
ત્રીજીના અર્થ	૦-૫-૦	સાતમીના અર્થ	૦-૧૦-૦
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક પહેલાના અર્થ	૦-૪-૦		
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક બીજાના અર્થ	૦-૫-૦		
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ત્રીજાના અર્થ	૦-૬-૦		

બીજા ધોરણ માટે

અંગ્રજીનનાં મનોચત્ર ભા. ૧ ચાર આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળવર્ગીયોના	૦-૨-૦	ત્રીજા ચોપડીના	૦-૩-૦
પહેલી ચોપડીના	૦-૨-૦	ચોથા ચોપડીના	૦-૪-૦
બીજા ચોપડીના	૦-૨-૬	પાંચમી ચોપડીના	૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

મુખ્યાર્થ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રત્યેક તરમાળા ૪૫ આના.

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રત્યેક તરમાળા ૪ આના.

કર્તા-છગનલાલ મોતીરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

